

Відділ освіти
Костопільської районної державної адміністрації
Костопільський районний методичний кабінет
Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад №2 «Мрія»

О.Левчук

"Формування економічної свідомості дітей дошкільного віку"

Левчук О.В. – «Формування економічної свідомості дітей дошкільного віку» - Костопіль, 2019.- с.92

Даний посібник містить матеріали, які допоможуть сформувати у дітей економічне мислення, реалізуючи завдання Базового компонента. Складений на основі принципової доступності та послідовності відповідно програми «Українське дошкілля»; передбачає всебічний (економічний, трудовий, моральний, естетичний, екологічний) розвиток дитини.

Матеріал зібрано з різноманітних витоків, оброблено та систематизовано з точки зору мого бачення проблеми. Рекомендований для вихователів дошкільних закладів, батьків.

Рецензенти:

Спічак Г.О. – методист Костопільського районного методичного кабінету відділу освіти Костопільської районної держадміністрації.

Марчук В.М. - завідувач Комунального закладу « Дошкільний навчальний заклад №2 «Мрія».

Левчук Л.М. –вихователь- методист Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №2 «Мрія».

Посібник схвалено науково-методичною радою Костопільського районного методичного кабінету відділу освіти Костопільської районної державної адміністрації
Протокол №2 від 26.12.2018.

Комп'ютерний набір – Левчук О.В.

Зміст

Вступ.....	4
Дошкільник у світі економіки.....	7
Актуальність економічної освіти дітей дошкільного віку.....	15
Перші кроки в економіку.....	21
Соціально-економічна освіта та виховання добрих почуттів у дітей.....	26
Пошуково-ігрова діяльність дітей – один із засобів економічного виховання.....	28
Економічна обізнаність дошкільників засобами гри.....	32
Економічне виховання в родині.....	35
Перспективний план роботи творчої групи вихователів «Економічні знання – малятам».....	42
Ігри економічної спрямованості.....	44
Економічні ситуації.....	51
Економічні казки.....	58
Конспекти занять.....	73
Економічний словник.....	87
Література.....	91

Вступ

*Щоб навчити дитину економити,
подай приклад, ПОЧНИ З СЕБЕ!*

Економічне виховання — процес формування у людини сучасного економічного мислення, почуття бережливого хазяїна, працелюбності, старанності, діловитості, організованості і завзятості. Економічне виховання в сучасний період — актуальна проблема як для дітей, так і для дорослих. Для відбудови економіки держави, для грамотного вирішення великих і малих економічних завдань треба серйозно займатись економічним вихованням підростаючого покоління, і насамперед здійснити перелом у відношенні до трудової діяльності, ресурсів держави, до господарювання, до державної, комунальної і приватної власності. Велику кількість цих питань доводиться вирішувати вперше.

В Україні дуже малий досвід нових ринкових відносин і вже чимало накопичено «досягнень» шкідливої і ворожої народу економіки. Питання: «Чи потрібно і навіщо дошкільнику економічне виховання?» — набуває нині особливої актуальності і вимагає серйозної педагогічної корекції. Чим більше діти дошкільного віку стикаються із соціальною дійсністю, побутом, тим більше виникає у них питань. Повсякденне життя, сім'я, спілкування з однолітками, нарешті, виховно-освітня робота в умовах дитячого садка формують той емпіричний досвід, який стає базою для подальшої роботи з економічного виховання. І ось тут-то педагог повинен стати для дитини авторитетною людиною, який допоможе правильно

осмислити нові явища, факти, поняття. «Економічне виховання дітей в сім'ї», показує: з дітьми дошкільного віку в цьому напрямку система цілеспрямованої роботи поки не склалася. За оном приділяють пильну увагу підготовці підростаючого покоління до життя, праці, до вміння заробляти свої гроші і мати свою справу.

Спеціальні економічні програми ставлять своєю метою формувати з дитячих років економічне мислення, поважати людей, які вміють працювати в бізнесі, дітей навчають орієнтуватися в рекламі, правильно, ощадливо, за призначенням витратити кишенькові гроші, не купувати непотрібних речей, не заздрити придбанням однолітків, розраховувати на свої можливості.

Основним складовим елементом економічної освіти та економічного виховання є формування в дошкільному віці поважного відношення до праці оточуючих людей та її результатів. Дитина з перших своїх кроків повинна усвідомлювати, що всі оточуючі її – матеріальні та духовні цінності, створені працею багатьох людей, які витрачали великі зусилля на благо всього суспільства.

За даними психологів, на кордоні дошкільного та шкільного віку відбувається як би змикання зв'язків між двома найважливішими сферами життя — світом людських відносин і предметним оточенням. Один світ опосередковується іншим. Старші дошкільники починають виділяти себе в системі взаємин через предметно – операційну діяльність, зокрема трудову, яка згодом починає визначати особистісну природу в системі відносин. Саме в цей період відбувається стрибок у становленні особистості, її базових психічних

підстав. І, природно, випустити з уваги цей період дорослим ніяк не можна. Мета економічного виховання — розкрити дитині навколишній предметний світ як світ духовних і матеріальних цінностей, як частину загальнолюдської культури і в процесі пізнання навчити відповідним формам поведінки. В даний час у зв'язку з переходом України до ринку значно підвищуються вимоги до рівня економічної грамотності, як дорослих, так і дітей. Для того, щоб дитина в школі добре розумілася в найскладніших економічних поняттях, починати працювати в цьому напрямку потрібно з 5-6-річного віку в тісній співпраці з батьками. Сім'я формує перші враження і принципи економічного, раціонального ставлення до предметів, продуктів, фінансів, свого та чужого часу. У зв'язку з цим варто звернути увагу батьків на те, як навчити дітей змалку правильно розпоряджатися грошми.

В деяких сім'ях раз на місяць всі її члени, включаючи дітей, спільно вирішують фінансові проблеми, обговорюють список речей, які і кому з членів родини треба купити в першу чергу. Це відучує дітей егоїстично наполягати на задоволенні їх бажань, що має надзвичайно велике значення для їх подальшого економічного виховання. У сім'ях, де думають про економічне виховання, діти регулярно одержують незначну суму кишенькових грошей, які вони витрачають на свої потреби, ласощі та ін. Батьки привчають дітей заощаджувати гроші для вирішення серйозних фінансових проблем, таких, як придбання цінної речі, проведення відпустки на березі моря та ін. Завдання яке стоїть перед вихователями це насамперед дати дітям знання про працю, про все, що з нею пов'язане. Реалізація

завдань економічного виховання можлива за умови повноцінного вирішення завдань трудового виховання в всіх вікових групах ДНЗ, оскільки праця – провідна категорія економічної науки. Необхідно знайомити дітей із найпростішими економічними термінами: економіка, бюджет, ціна, гроші, товар, вартість, банк, кредит, дохід, збиток, бізнес, реклама, з новими професіями, такими як менеджер, підприємець, бізнесмен, фінансист, брокер, рекламодавець. Ознайомити з поняттями дорожче – дешевше, не вигідно, виграв, програв, поміняв. Формувати знання про людину ощадливу, економну, вчити правилам чесної, справедливої гри, вмінню програвати, не ображаючись на партнера. Розвивати економічне мислення дітей шляхом залучення дошкільнят у процес сюжетно-рольових та дидактичних ігор.

Пізнавши й застосовувши все в близькому оточенні (удомі або в дитячому садку), дитина виросте ощадливою та працелюбною.

Дошкільник у світі економіки

Економічне виховання – це організована педагогічна діяльність, спеціально продумана система роботи, спрямована на формування економічної свідомості. У процесі її здійснення діти опановують поняття про організовану й ефективну економіку, розвиток продуктивних сил і виробничих відносин.

Старший дошкільний вік є сензитивним періодом розвитку пам'яті уваги мови, формування творчих уявлень, а також економічної соціалізації. Аналіз дитячих ігор, питань, розмов

свідчать про інтерес дітей до проблем, пов'язаних з економікою. Причинами цього вважається проникнення економіки, насамперед, у життя сім'ї, де дитина і стикається з економічними проблемами, які частіше за все обговорюють члени родини. Цілком зрозуміло: чим раніше ми розпочнемо економічну освіту дітей, тим усвідомленішими, раціональними та розумнішими будуть їхні дії та вчинки, бо саме в цьому віці діти опановують первісний досвід елементарних економічних відносин. Чим старші діти, тим активніші вони у вирішенні багатьох економічних питань: розподілі сімейного бюджету, складанні меню, обладнанні квартири тощо.

Економічне виховання дошкільників – це, перш за все, знання про працю та все, що з нею пов'язане. Однак реалізація завдань економічного виховання можлива за умови повноцінного вирішення завдань трудового виховання в усіх вікових групах дитячого садка, адже праця – провідна категорія економічної науки.

Мета економічного виховання – розкрити дитині навколишній предметний світ духовних і матеріальних цінностей як частини загальнолюдської культури і в процесі пізнання сформувати відповідну поведінку (на доступному рівні усвідомити, що в кожному році, предмет вкладено працю багатьох людей).

Природно, що саме сім'я повинна виховувати у дитини культуру споживання, спілкування, пізнання, що є основою для розвитку економічної культури.

При реалізації завдань економічного виховання в дошкільному закладі виділяють чотири напрямки роботи.

1. Перш за все, дати дітям знання про працю та про все, що з нею пов'язано, згідно з основними програмами розвитку, виховання і навчання в дошкільному закладі. Реалізація завдань економічного виховання можлива за умови повноцінного вирішення завдань трудового виховання в усіх вікових групах дошкільного закладу, тому що праця – провідна категорія економічної науки.

2. Ознайомити дітей з простими економічними термінами: економіка, бюджет, ціна, гроші, товар, вартість, банк, реклама, власник, конкуренція, продукція, ярмарок та ін. ; познайомити дітей з новими професіями, такими як менеджер, підприємець, бізнесмен, фінансист, рекламодавець, фермер та ін.

Закріпити знання з області категорій, пов'язаних з працею (предмети праці, результати праці, індивідуальна, колективна праця) ; познайомити з поняттями: дорожче – дешевше, вигідно – невигідно, виграв, програв, поміняв; формувати знання про людину бережливу, економну, гарного господаря; вчити правилам чесної, справедливої гри, вмінню програвати, не ображаючись на партнера.

3. Формувати у дітей економічне мислення шляхом залучення старших дошкільнят в процес сюжетно-рольових ігор, настільно-друкованих, дидактичних; читання художньої літератури.

4. Педагогічно взаємодіяти з батьками, проводити просвітницьку роботу з питань економічної освіти дошкільників та активно їх залучати до процесу формування економічних знань дітей в умовах дошкільного закладу та сім'ї.

Сучасного дошкільника вже з перших років життя оточує економічна сфера, наповнена складними економічними поняттями та

процесами. Реклама по телебаченню, розмови політиків, купівля, продаж, розподіл сімейного бюджету – ось далеко не повний перелік того, з чим доводиться стикатися дитині щодня. Саме тому основними завданнями економічного виховання є ознайомлення сучасного дошкільника з основами економіки, способами соціально-економічної поведінки, розвиток особистісних якостей, необхідних для успішної економічної діяльності.

До актуальних проблем трудового виховання в нових соціально-економічних умовах належать: виховання у дітей основ економічної грамотності, здатності сприймати і використовувати економічну інформацію; відбір видів праці, які найбільше цікавлять дітей у зв'язку з модернізацією економіки; підвищення педагогічної компетенції батьків у питаннях організації дитячої праці в умовах родинного виховання.

Гра має надзвичайно важливе значення для цілісного розвитку дітей. В ігровій діяльності розвиваються мовлення й мислення кожної дитини, формуються її почуття й сприймання світу, збагачується емоційна сфера.

Саме у грі діти наслідують форми суспільних відносин людей, поступово опановують моральні норми й починають керуватися ними у своїх стосунках з дорослими й іншими дітьми. Через гру дошкільники освоюють та пізнають світ. Вона є тим механізмом, що перетворює зовнішні вимоги соціального середовища на власні потреби дитини. Саме тому гра — найліпша підготовки до

майбутнього життя. Завдяки грі діти вправляються та розвивають низку здібностей, які знадобляться їм у майбутньому.

Діти з раннього віку опиняються у вирі різноманітної економічної інформації, спостерігаючи за веденням домашнього господарства, разом з батьками купуючи продукти та інші товари, переглядаючи чи чуючи рекламу тощо. Щоб допомогти вихованцям розібратися у сутності економічних відносин пропонують дидактичні, сюжетно-рольові та ситуативні ігри економічної спрямованості. Ці ігри дають змогу зробити економіку зрозумілою для дошкільників, забезпечують органічне практичне входження дітей в економічні відносини.

Орієнтовний зміст початкових економічних знань відображено в шести основних темах: моя сім'я; товар; гроші; моє місто; моя країна; ресурси, розвивально-дидактичні; ситуативні; орієнтовно-адаптивний; діяльнісно-поведінковий; діяльнісно-творчий.

Засвоюючи кожну з тем, дошкільники ознайомлюються із сімейною економікою, закріплюють набуті знання в іграх, отримують уявлення про розмаїття та вичерпність природних ресурсів, починають розуміти, звідки і як з'являється продукт, якими способами реалізують товар. Діти вчаться оперувати грошима, знають, що вони потрібні для купівлі та продажу. Багаторазово виконуючи різні економічні дії, дошкільники вчаться реалізовувати свої вміння в різних умовах, з різними об'єктами, що сприяє усвідомленню та міцнішому засвоєнню знань.

Усі ігри економічної спрямованості можуть бути як частиною спеціальних занять з економіки, математики, ознайомлення з навколишнім світом і природою, так і використовуватися в повсякденні. Вдома діти із задоволенням грають у такі ігри з батьками.

Гратися можна як усією групою чи підгрупою, так і індивідуально. У процесі ігрової діяльності кожна дитина отримує змогу практично застосовувати набуті знання, розширюючи власний досвід. Залежно від поставленої пізнавальної мети, у роботі з дітьми педагоги використовують такі види ігор економічного спрямування, як-от: ігри-стратегії.

Сюжетно-рольові ігри передбачають моделювання реальних життєвих ситуацій операції купівлі — продажу, виробництва та реалізації готової продукції. Під час розгортання цих ігор дорослі створюють найсприятливіші умови для розвитку в дітей інтересу до економічних знань, адже ігрові ситуації моделюють з максимальним наближенням до реальних. При цьому ситуації спілкування, у яких діти активно використовують економічні терміни, моделюють адекватно віковим психологічним особливостям вихованців.

Розвивально-дидактичні та ситуативні ігри надають вихователю унікальну можливість сприяти процесу збагачення соціального досвіду дітей, формуванню їхніх ціннісних пріоритетів, адекватному прояву особистісних якостей у непростих, наближених до реального життя ситуаціях. Вихователь може оцінити здатність кожної дитини до конструктивних рішень, самостійного вибору тощо.

Особливе значення мають ігри-стратегії. Вони є складною різнобічною діяльністю, яка передбачає не лише усвідомлення ігрового задуму, сюжетної лінії, а й послідовність сукупних дій усіх учасників гри.

Обираючи форми роботи з дітьми, спрямовані на формування їх економічної компетентності, вихователю слід враховувати вікові особливості сприймання дошкільниками матеріалу.

Так, основною метою проведення ігор економічного спрямування з дітьми молодшого дошкільного віку є ознайомлення їх з найпростішими економічними поняттями, формування уявлень про основні види суспільно-економічних відносин. Скажімо, ознайомлюючи молодших дошкільників з темою «Гроші», вихователі проводять з ними дидактичні ігри, що сприяють формуванню уявлень про грошову одиницю, прибутки і витрати, вихованню ощадливого ставлення до грошей .

Для дітей середнього дошкільного віку педагоги створюють умови, що сприяють збагаченню набутих дітьми економічних знань і досвіду. Для цього вони використовують сюжетно-рольові ігри, метою яких є формування способів поведінки у певних економічних ситуаціях. Ці ігри передбачають участь дітей у розігруванні різних ситуацій купівлі — продажу, формування в них навичок рахувати гроші та користуватися ними. У середньому дошкільному віці діти мають здобути досвід самостійної купівлі товарів, навчитися співвідносити вартість товару з купівельною спроможністю покупця,

усвідомити необхідність ощадливого ставлення до грошей та раціонального їх використання.

Збагачення економічних знань дошкільників відбувається поступово. Формування економічної компетентності старших дошкільників ми умовно поділяємо на три етапи:

На кожному з цих етапів діти поглиблюють отримані раніше знання, набувають корисного досвіду та вчаться застосовувати його на практиці, розв'язуючи різнобічні життєві ситуації під час різних видів ігор економічної спрямованості .

Поглибленню економічних знань дітей старшого дошкільного віку найліпше сприяють різні види ігор-стратегій, що містять чітко визначену ціль, передбачають розподіл обов'язків між дітьми та спільну покрокову реалізацію мети. Такі ігри: сприяють — усвідомленню суспільних відносин; формуванню економічного досвіду; навчають — планувати дії; передбачати можливі наслідки; розвивають — самоконтроль; вміння взаємодіяти та колективно мислити.

Система роботи з економічного виховання сприяє формуванню в кожної дитини економічного мислення, уміння орієнтуватись у нестандартних ситуаціях, проявляти ініціативу та самостійність, бути в майбутньому активними та свідомими учасниками соціально-економічних відносин.

Актуальність економічної освіти дітей дошкільного віку

Становлення соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні неможливе без кардинальних змін в економічній освіті. Першочерговим завданням економічної освіти дошкільнят є підготовка дітей до життя в умовах сучасного суспільства. Вивчення базових економічних категорій сприятиме кращому розумінню реальних економічних процесів та ефективній участі в них індивідів, застосування економічних знань у ситуаціях реального життя.

Слово *економіка* в перекладі з давньогрецької мови означає «вміння вести домашнє господарство». Зараз під цим поняттям розуміють господарство в найширшому розумінні цього слова: домашнє господарство, певне підприємство, господарство міста, держави — все це економіка.

Світовий досвід доводить, що найважливішим чинником ефективності економічної освіти є її неперервність. Результативність економічної освіти забезпечується її поетапністю.

Дошкільне виховання — це перша ланка в системі безперервної освіти. У сучасній концепції освіти підкреслюється особливе зна-

чення дошкільного віку в формуванні та розвитку унікальної особистості дитини. На цьому етапі закладаються основи особистісної культури, забезпечується засвоєння первинних соціокультурних правил і норм. Досвід зарубіжних країн свідчить, що вже у віці 5-7 років діти успішно засвоюють економічні поняття, такі як «потреби», «вибір», «товар», «гроші», «ціна» та ін.

Із раннього дитинства малюк стикається з економічними проблемами, які обговорюються в сім'ї (товар, праця, гроші тощо). Саме Життя в родині дає дітям можливість опанувати основи відповідної поведінки: вибір та споживання продуктів харчування, різних товарів та послуг з урахуванням їхньої значущості, корисності, необхідності. Крім того, дошкільник починає на практиці засвоювати правила поведінки в різних закладах: лікувальних, навчальних, розважальних, торговельних тощо.

Усі ми — і діти, й дорослі — є суб'єктами відносин споживання, адже протягом життя споживаємо товари і послуги.

Спостереження за поведінкою дорослих свідчать про досить низьку економічну культуру в більшості з них, у тому числі й тих, хто має дітей. Так, батьки часто не мають достатніх знань про товари, які купують, не приділяють належної уваги їхній якості, нерідко пропонують дітям те, що шкодить їхньому здоров'ю: солодощі, газовані напої, чіпси, небезпечні іграшки. Відсутність необхідних знань заважає об'єктивно оцінити той чи інший товар. Дуже часто дорослі, а отже, й діти, орієнтуються у виборі здебільшого на рекламу, яка не завжди буває об'єктивною та правдивою. Названі

чинники зумовлюють неабияку актуальність проблеми навчання та виховання споживача в сучасній Україні.

Дошкільний навчальний заклад має можливості цілеспрямованої педагогічної діяльності у сфері економічної освіти дошкільників. На жаль, ознайомлення дітей з деякими доступними економічними уявленнями не є обов'язковим у програмі дошкільної освіти. Маємо констатувати, що сьогодні економічна освіта дошкільнят є скоріше епізодичною, ніж цілеспрямованою та системною. Загалом вона зводиться лише до розгляду окремих понять («гроші», «крамниця», «банк»). Разом з тим на сьогодні вже розроблено програми з економічної освіти для дітей дошкільного віку. Так, у програмі «Дитина в дошкільні роки» виокремленні показники компетенції дитини старшого дошкільного віку в галузі економіки.

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти передбачено формування в дітей елементарних споживчих уявлень, зокрема про товари і послуги, гроші. В освітній лінії «Дитина у світі культури» в частині «Предметний світ» зазначено, що дитина 6 років має «уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, вмє ощадливо ставитися до речей, грошей. Розрізняє соціальні ролі "покупець", "продавець", поняття "товар", "гроші", "заощадливий", "недбайливий"».

На нашу думку, дітям уже в дошкільному віці потрібно мати первинні уявлення про свої потреби та потреби своєї родини; розуміти, що потреби можуть бути безмежними, а можливості для їх задоволення — обмеженими; уміти співвідносити свої бажання з можливостями родини їх задовольнити. Дошкільнята здатні робити

висновки про значення товарів і послуг у житті людини, про особливості різних професій і їхнє значення в суспільстві.

А. Шатова пропонує авторську програму «Дошкільник і економіка» (для дітей старшого дошкільного віку). Програма складається з чотирьох блоків: «Праця — продукт», «Гроші: ціна (вартість)», «Реклама: бажання та можливості», «Корисні навички і звички в побуті — теж економіка».

Автор вважає, що вже в дошкільному віці з ролі «безтурботного споживача» дитина стає свідомим споживачем, а згодом створює предмети споживання. У цьому запорука нового мислення, нового ставлення до життя.

У своїй книзі «Економічне виховання дошкільників» Е. Курак викладає приблизну програму, яка містить такі теми: «Потреби», «Як багато різних потреб», «Які потреби можна і треба задовольняти, а які ні, і чому», «Хто виробляє товари і продукти», «Обмін і гроші. Ринок. Попит і пропозиція, ціна», «Гроші. Для чого вони потрібні людям», «Обмін товарами та послугами з іншими країнами».

Л. Лохвицька акцентує увагу на значущості споживчих знань як складової повноцінного і всебічного виховання та успішного входження дітей дошкільного віку в соціальне середовище. Специфіку формування споживчих знань у період дошкільного дитинства автор бачить у тому, що така робота повинна здійснюватися комплексно: під час ознайомлення з елементарними економічними поняттями (економічне виховання), культивування поваги до людей різних професій (трудове виховання), стимулювання безпечної поведінки (безпека життєдіяльності), вивчення довкілля, прищеплення

валеологічних навичок (культурне і безпечне споживання продуктів харчування), у ході ігрової діяльності тощо.

Н. Грама у своїх дослідженнях розглядає теоретичні засади проблеми економічної грамотності, її сутність, структуру, компоненти, умови, чинники розвитку і формування. Вона вважає дошкільний вік найбільш сприйнятливим і благодатним віком для впровадження економічних знань в елементарній формі, які становлять основу пропедевтики цих знань. Автор виділяє понятійне ядро елементарних економічних уявлень для дошкільного періоду навчання дітей і класифікує їх за такими групами:

- 1) розподіл, споживання, попит, пропозиція, вироблення (виробництво);
- 2) гроші, товар;
- 3) ціна, вартість, цінність;
- 4) економія, раціональність, час;
- 5) моделювання процесів, економічні технології.

Сучасний економічний стан нашого суспільства вимагає виховання в людей бережливого ставлення до народного надбання, матеріальних цінностей; навчання економного, раціонального використання природних багатств.

Дошкільний вік — це період формування моральних якостей, однією з яких є ощадливість. Серед компонентів моральної якості — навички моральної поведінки, дотримання яких повинно стати життєвою потребою людини.

У дітей необхідно виховувати усвідомлене розуміння: речі треба берегти не тому, що дорослі будуть незадоволені, а тому, що будь-яка

річ — результат праці багатьох людей і ресурси для її виготовлення обмежені. Побут у сім'ї, у дошкільному навчальному закладі повинен давати приклади дбайливого ставлення дорослих до особистої та суспільної власності.

Із раннього віку діти споживають суспільні блага, але не завжди привчаються їх берегти: розкидають обгортки від цукерок і морозива, ламають гілки дерев, малюють на стінах, не вимикають вчасно світло в приміщенні, псують книжки. Це спричинено, зокрема, тим, що дорослі недостатньо працюють над прищепленням дітям звичок до порядку, догляду за своїми речами, їхньою чистотою, відповідальності за них.

У педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського чітко простежується думка про важливість формування в дітей бережливого ставлення до світу цінностей. Він вважав за необхідне усвідомити важливу істину: людина живе завдяки тому, що її матеріальні й духовні потреби задовольняють сотні, тисячі інших людей. Особливо В.О. Сухомлинський підкреслював важливість виховання бережливого ставлення до народного надбання, матеріальних цінностей: «Якщо ви хочете, щоб у роки отроцтва й ранньої юності людина була ощадливою й внутрішньо дисциплінованою, щоб її турбота про суспільні інтереси мала не показний характер, а виражалася в сердечній тривозі про речі, які особисто їй не належать,— нехай у роки дитинства що-небудь суспільне стане для неї дорогим, невід'ємним від особистих радощів, особистого щастя».

Необхідність виховання доброго господаря підкреслював у своїх працях А. С. Макаренко. Він писав: «Треба, щоб дитина з малих літ

привчалася розумно користуватися речами, не допускаючи, щоб речі керували нею. Добрий господар повинен завжди бачити наперед, що в нього починає старіти, не допускати занадто швидкого зношування речей, вчасно їх ремонтувати й купувати тільки справді потрібні речі, а не ті, що він бачив на ринку чи в іншої людини». Ощадливість А. С. Макаренка розглядав як особливий вияв турботи, яка потім реалізується в корисних навичках.

Перші кроки в економіку

Роботу по економічному навчанню слід починати з молодшої групи, виховуючи у дітей бережливість, економність, хазяйновитість. Старших дошкільників треба знайомити з елементарними економічними знаннями, економічними термінами, переходячи від бережливості до економіки. Формуючи економічний світогляд дітей потрібно:

- дати дітям знання про те, що праця основа діяльності людини, джерело її існування;
- закріпити знання дітей щодо категорій, пов'язаних безпосередньо з працею дорослих (що стосується продуктів праці);

- ознайомити з професіями людей, що здійснюють певні операції з реалізації продуктів праці (продавець, касир, брокер, підприємець, фермер, рекламодавець, тощо);

- формувати у дітей початкові уявлення щодо фінансових категорій, як-от (гроші, ціна, вартість, кошти та ін.);

- виховувати особистісні якості дошкільнят, що так чи інакше, мають бути пов'язані з економічною діяльністю (працьовитість, ощадливість, бережливість, раціональність);

- формувати навички і звички, пов'язані з загальною вихованістю дітей та таких, що мають економічну основу, а саме: вчасно вимикати світло, воду,

- дотримуватися чистоти і ладу в приміщенні, утримувати в порядку власні речі: одяг, взуття, іграшки.

Економіка і дошкільник здаються на перший погляд далекими одне від одного. Але якщо розглядати її як галузь розумного ведення «домашнього господарства», то економіка невід'ємна від дитини з перших років життя.

Необхідно рахуватися з тим, що перше знайомство дитини з основами економічних знань відбувається в дошкільний період, коли знайомлячись з навколишнім світом, вона вперше довідується, що достаток сім'ї залежить від праці тата й мами, що є гроші, які використовуються для придбання необхідних речей у магазині.

В той же час дитина ознайомлюється з такими поняттями, як «ціна», «дорожче», «дешевше», «здача», «економія». Цей реальний світ дитина переносить у свої ігри з ровесниками в дитячому садку,

де вже сама грає ту, чи іншу роль. Але ця діяльність відбувається в умовній ситуації: діти продають, купують, але все це тільки гра.

Виявилося, що поняття, легкі і зрозумілі для дорослих, потребують додаткового пояснення для дітей, тому складений економічний словник термінів для дітей допоможе їм більш легко засвоїти ці терміни.

Тематична спрямованість початкових економічних знань

Орієнтовний зміст початкових економічних знань відображено в шести основних темах: «Моя сім'я»; «Товар»; «Гроші»; «Моє місто»; «Моя країна»; «Ресурси».

Засвоюючи кожен з тем, дошкільники ознайомлюються із сімейною економікою, закріплюють набуті знання в іграх, отримують уявлення про розмаїття та вичерпність природних ресурсів, починають розуміти, звідки і як з'являється продукт, якими способами реалізують товар. Діти вчаться оперувати грошима, знають, що вони потрібні для купівлі та продажу. Багаторазово виконуючи різні економічні дії, дошкільники вчаться реалізовувати свої вміння в різних умовах, з різними об'єктами, що сприяє усвідомленню та міцнішому засвоєнню знань.

Формування економічної компетентності дошкільників на різних вікових етапах Обираючи форми роботи з дітьми, спрямовані на формування їх економічної компетентності, вихователю слід враховувати вікові особливості сприймання дошкільниками матеріалу.

Так, основною метою проведення ігор економічного спрямування з дітьми молодшого дошкільного віку є ознайомлення їх з найпростішими економічними поняттями, формування уявлень про основні види суспільно-економічних відносин. Скажімо, ознайомлюючи молодших дошкільників з темою «Гроші», вихователі проводять з ними дидактичні ігри, що сприяють формуванню уявлень про грошову одиницю, прибутки і витрати, вихованню ощадливого ставлення до грошей .

Для дітей середнього дошкільного віку педагоги створюють умови, що сприяють збагаченню набутих дітьми економічних знань і досвіду. Для цього вони використовують сюжетно-рольові ігри, метою яких є формування способів поведінки у певних економічних ситуаціях. Ці ігри передбачають участь дітей у розігруванні різних ситуацій купівлі — продажу, формування в них навичок рахувати гроші та користуватися ними. У середньому дошкільному віці діти мають здобути досвід самостійної купівлі товарів, навчитися співвідносити вартість товару з купівельною спроможністю покупця, усвідомити необхідність ощадливого ставлення до грошей та раціонального їх використання.

Збагачення економічних знань дошкільників відбувається поступово. Формування економічної компетентності старших дошкільників ми умовно поділяємо на три етапи:

На кожному з цих етапів діти поглиблюють отримані раніше знання, набувають корисного досвіду та вчаться застосовувати його

на практиці, розв'язуючи різнобічні життєві ситуації під час різних видів ігор економічної спрямованості .

Поглибленню економічних знань дітей старшого дошкільного віку найліпше сприяють різні види ігор-стратегій, що містять чітко визначену ціль, передбачають розподіл обов'язків між дітьми та спільну покрокову реалізацію мети. Такі ігри:

- сприяють — усвідомленню суспільних відносин; формуванню економічного досвіду;
- навчають — планувати дії; передбачати можливі наслідки;
- розвивають — самоконтроль; вміння взаємодіяти та колективно мислити.

Система роботи з економічного виховання сприяє формуванню в кожної дитини економічного мислення, уміння орієнтуватись у нестандартних ситуаціях, проявляти ініціативу та самостійність, бути в майбутньому активними та свідомими учасниками соціально-економічних відносин. Набуття первинного економічного досвіду є підґрунтям для подальшого самостійного його збагачення.

Соціально-економічна освіта та виховання добрих почуттів у дітей

Дитина – маленький дослідник, допитлива істота, її цікавить усе, з чим вона зустрічається. Тому у неї виникають численні запитання до дорослих. Обов'язкове щоденне спілкування дорослих з дитиною має стати нормою. Діти перебувають у реальних життєвих ситуаціях: праця дорослих, купівля продуктів та іграшок. Граючись, діти «працюють», щось «купують», «продають». Але у багатьох дошкільників відсутні елементарні економічні уявлення. Бесіди, розповіді, вправи, ситуації стосовно сімейних доходів і витрат, товарів і послуг, ставлення до речей сучасного і майбутнього, таких цінностей, як вода, хліб, допоможуть дітям зрозуміти:

- Що таке гроші?
- Як називають гроші нашої держави?
- Що необхідно взяти із собою ідучи на ринок купувати продукти?
- Чи слід економити воду, електрику, тепло, газ?

Будь-яка пізнавальна діяльність має поєднуватися з моральним, духовними формуваннями особистості. Проводячи заняття за темою «Від зернятка до булочки, або звідки хліб прийшов» можна провести бесіду на тему «Звідки хліб прийшов».

Дидактичну вправу:

«Скільки людей працюють для того, щоб ми кожного ранку їли смачну булочку?»

Трактористи, сівачи, комбайнери, водії, завідувачі складів, борошномели, пекарі, продавці, касири.

Обговорення прислів'я: «Хліб – усьому голова». Зробити висновок: з борошна можна виготовити багато смачних виробів: булочки, печиво, пиріжки, пряники... Вихована, культурна людина завжди обережно ставиться до хліба, поважаючи працю людей, які його виростили та випекли.

Навчити дитину цінувати якості людини – господаря, бути ощадливим, контролювати свої потреби, допоможуть бесіда на тему «Сімейні витрати». Гра-вправа «Поїхав Іван на базар». Вихователь пояснює, що Івану слід купити два види товару: щось із їжі та іграшку, обов'язково спортивну.

Перед грою треба підготувати необхідні малюнки, наприклад, із зображенням продуктів (м'яса, бананів, капусти, картоплі, цукерок, торта, яблук, печива, кін дер-сюрпризу) та спорттоварів (футбольного м'яча, кеглів, велосипеда, тенісної ракетки). Покажіть картинки дітям.

Що купить Іван? А що б купили ви? Чому? Чи буде задоволена матуся вашими покупками? Продуктивна діяльність. Мама, тато і Червона Шапочка вирішили зробити бабусі подарунок. Але вони ніяк не домовляться, що краще купити. Червона Шапочка пропонує купити бабусі телевізор, мама – гарний посуд, а тато – мобільний телефон. Що необхідніше для бабусі? Чому ти так вважаєш? Зроби і ти подарунок для бабусі Червоної Шапочки – малюнок або ручний виріб.

Важливо щоб діти зрозуміли і зробили висновки: батьки не в змозі купити все те, що хочеться дитині. Є необхідні витрати (продукти харчування, одяг, взуття, житло, навчання...), гроші, що

залишилися, можна витратити на розваги. В одних родин грошей більше, в інших – менше. Але це не головне. Головне – мати дружну родину, відчувати, що всі в цій родині люблять і поважають один одного.

Пошуково-ігрова діяльність дітей - один із засобів економічного виховання

Зміни, що відбуваються в період становлення незалежної держави, вимагають нових підходів до виховання майбутніх громадян, здатних жити і діяти в умовах ринкового підприємництва.

Усім нам протягом дня доводиться вирішувати багато питань пов'язаних з економікою. І те, як ми це робимо, залежить від рівня нашої культури, вміння з-поміж інших визначати нагальні потреби, правильно організовувати своє життя й свої стосунки з людьми тощо.

Виховання економічної культури - це, зокрема, і виховання певних особистісних якостей людини, її ставлення до речей, предметів побуту, природних ресурсів (бережливість, ощадливість, дбайливість), а також ставлення до інших людей.

Стикаючись з різними поняттями економічних категорій у ранньому віці, дитина не акцентує на них свою увагу, а початкові економічні знання малюків поверхові. Тож завдання дорослих – так

організувати дитячу діяльність, щоб у повсякденному житті маля не лише оволодівало новими знаннями, вміннями та навичками, а й закріплювало їх в активній діяльності. Тому слід передусім робити все можливе, аби дитина без примусу прийняла правила та умови, що діють в суспільстві щодо заощаджування часу, енергії, здоров'я тощо. Для швидкого й усвідомленого засвоєння певних економічних категорій педагоги і батьки мають ознайомлювати з ними малят під час спостережень, екскурсій, розв'язування проблем в природній або створених штучно ситуаціях. А найбільш доцільно вирішувати ці питання в процесі самостійної роботи, в грі, в пошукових операціях, що їх сплановано і підготовлено заздалегідь. Така організація нескладної пошуково-ігрової діяльності стимулює пізнавальну активність.

Роботу по економічному навчанню слід починати з молодшої групи, виховуючи у дітей бережливість, економність, хазяйновитість. Старших дошкільників треба знайомити з елементарними економічними знаннями, економічними термінами, переходячи від бережливості до економіки.

Формуючи економічний світогляд дітей потрібно:

- дати дітям знання про те, що праця основа діяльності людини, джерело її існування;
- закріпити знання дітей щодо категорій, пов'язаних безпосередньо з працею дорослих (що стосується продуктів праці);
- ознайомити з професіями людей, що здійснюють певні операції з реалізації продуктів праці (продавець, касир, брокер, підприємець, фермер, рекламодавець, тощо);

- формувати у дітей початкові уявлення щодо фінансових категорій, як-от (гроші, ціна, вартість, кошти та ін.);
- виховувати особистісні якості дошкільнят, що так чи інакше, мають бути пов'язані з економічною діяльністю (працьовитість, ощадливість, бережливість, раціональність);
- формувати навички і звички, пов'язані з загальною вихованістю дітей та таких, що мають економічну основу, а саме: вчасно вимикати світло, воду;
- дотримуватися чистоти і ладу в приміщенні, утримувати в порядку власні речі: одяг, взуття, іграшки.

Економіка і дошкільник здаються на перший погляд далекими одне від одного. Але якщо розглядати її як галузь розумного ведення «домашнього господарства», то економіка невід'ємна від дитини з перших років життя. Необхідно рахуватися з тим, що перше знайомство дитини з основами економічних знань відбувається в дошкільний період, коли знайомлячись з навколишнім світом, вона вперше довідується, що достаток сім'ї залежить від праці тата й мами, що є гроші, які використовуються для придбання необхідних речей у магазині.

В той же час дитина ознайомлюється з такими поняттями, як «ціна», «дорожче», «дешевше», «здача», «економія». Цей реальний світ дитина переносить у свої ігри з ровесниками в дитячому садку, де вже сама грає ту, чи іншу роль. Але ця діяльність відбувається в умовній ситуації: діти продають, купують, але все це тільки гра.

Формувати знання про людину ощадливу, економічну, вчити правилам чесної, справедливої гри, вмінню програвати, не

ображаючись на партнера. Розвивати економічне мислення дітей шляхом залучення дошкільнят у процес сюжетно- рольових та дидактичних ігор.

Стикаючись з різними поняттями економічних категорій у ранньому віці, дитина не акцентує на них свою увагу, а початкові економічні знання малюків поверхові. Тож завдання дорослих - так організувати дитячу діяльність, щоб у повсякденному житті маля не лише оволодівало новими знаннями, вміннями та навичками, а й закріплювало їх в активній діяльності. Тому слід передусім робити все можливе, аби дитина без примусу прийняла правила та умови, що діють в суспільстві щодо заощаджування часу, енергії, здоров'я тощо. Для швидкого й усвідомленого засвоєння певних економічних категорій педагоги і батьки мають ознайомлювати з ними малят під час спостережень, екскурсій, розв'язування проблем в природній або створених штучно ситуаціях.

Батькам і педагогам слід пам'ятати, що роботу з економічного виховання своїх маленьких чомусиків вони мають починати з раннього періоду їхнього життя. Адже це той період, коли, на думку Я.Коменського, немає потреби перенавчати та перевиховати, - достатньо лише мудро виховувати, пропонувати дітям раціональну діяльність в усьому, що вони пізнають або вчаться, враховуючи особливості їх пізнавальної діяльності та забезпечуючи попереднє обговорення їх діяльності, зокрема доцільність і послідовність; наочна демонстрація пропонованих економічних знань; активний засвоювально - перетворювальний та пошуково-перетворювальний аспект; цілісність та завершеність будь-якої дії.

Економічна обізнаність дошкільників засобом гри

Джерело бажання вчитися - в самому характері дитячої розумової праці, в емоційному забарвленні думки, в інтелектуальних переживаннях.

Василь Сухомлинський

Надзвичайно важливе значення для цілісного розвитку дітей має гра. В ігровій діяльності розвиваються мовлення й мислення кожної дитини, формуються її почуття й сприймання світу, збагачується емоційна сфера.

Саме у грі діти наслідують форми суспільних відносин людей, поступово опановують моральні норми й починають керуватися ними у своїх стосунках з дорослими й іншими дітьми. Через гру дошкільники освоюють та пізнають світ.

Вона є тим механізмом, що перетворює зовнішні вимоги соціального середовища на власні потреби дитини. Однією з найбільш ефективних форм роботи з дітьми в сфері економічного виховання є економічні ігри. Вони сприяють закріпленню й розширенню знань про економічну сферу діяльності дорослих, виробленню елементарних практичних навичок у сфері економічних відносин.

Як показала практика, формування первинного економічного досвіду найбільш вдало відбувається у процесі ігрової діяльності дошкільнят, оскільки саме в грі у дитини з'являється можливість «на практиці» перевірити свої знання, застосувати їх, розширити власний

досвід методом спроб та помилок за умови обов'язкового виправлення цих помилок.

Структура занять на кожному етапі формування економічної обізнаності має свою специфіку.

Структура занять на різних етапах формування економічної обізнаності:

1. ***Вступна частина*** (готує до сприймання матеріалу).
2. ***Термінологічна частина*** (розкриваються основні поняття, які будуть використовуватися на занятті).
3. ***Ігрова апробація матеріалу*** (на першому етапі – дидактичні ігри, на другому – ситуативні, на третьому – рольові).
4. ***Варіативна частина*** (проводиться на вибір вихователя: завдання з образотворчої діяльності, формування математичних уявлень, ознайомлення з навколишнім середовищем).
5. ***Заклучна частина*** (підсумок, домашнє завдання для самостійного спостереження над екологічними процесами).

На кожному етапі проводяться різноманітні ігри економічної спрямованості.

Кваліфікація ігор на старший дошкільний вік

ЕТАПИ	ФУНКЦІЇ ГРИ	ІГРИ
Перший етап: дидактична гра	Формувати знання економічної спрямованості.	
Гра-узагальнення	Розкрити на вербальному рівні зміст складних економічних понять, згрупувавши прості.	«Усе це економіка», «Бізнес», «Рекламна агенція»
Гра-діалог	Розкрити зміст економічних понять через складання запитів	«Діалог товарів», «Будинок побуту», «Виставка-продаж», «Лікувальний центр»,

	та відповідей.	«Покупець-продавець»
Гра-ярмарок	Розкрити зміст економічних понять через творчий опис.	«Крамниця бізнесмена», «Зустріч товарів», «Економічний ярмарок»
Економічне лото	Розкрити взаємозв'язок та взаємозалежність між різними економічними поняттями.	«Що потрібно тварині», «Що потрібно рослині», «Які інструменти потрібні для праці», «Чарівні помічники»
Економічні пазли	Розкрити на вербальному рівні зміст складних економічних понять через групування простіших.	«Складові економіки», «Кожна праця – почесна», «Що потрібно для обіду», «Маршрути товарів»
Економічна майстерня	Розкрити функції різних предметів та знайти способи їх використання за новим призначенням.	«Будинок для рибки», «Чайний сервіз», «Торгівельний комплекс», «Для бізнесмена-початківця», «Побудуємо дім», «Копілка»
Другий етап: ситуативна гра	Формування різних способів поведінки у певній економічній ситуації.	
Активне включення	Знайти оптимальний вихід у певній ситуації або правильне розв'язання економічної задачі.	«Оціни вчинок», «Чому плакала гривня»
Гра-альтернатива	Знайти економічний компроміс або обрати найоптимальніший вихід у конкретній економічній ситуації.	«Ощадливі та економні», «Економно витрачай гроші»
Гра-експеримент	Знайти оптимальне рішення методом спроб та помилок.	«Який товар вигідно купувати?», «Посуд для Попелюшки», «Що коштує дорожче?», «Маршрут товару», «Як зробити краще та швидше?»
Третій етап: рольова гра	Застосування здобутих знань у різних ситуаціях.	
Гра-презентація	Презентувати власний (груповий, колективний) проект з виконанням	«Реклама», «Маленький бізнесмен», «Бартер».

	різних соціально-економічних ролей та розкрити економічні відносини та процеси.	
Економічна театралізація	Виконання соціально-економічних ролей у змінних умовах.	«У тролейбусі», «Театр ввічливості», «Кожен дім господарем гарний», «Будь обережним»
Гра-змагання	Визначення найкращого знавця соціально-економічних ролей та процесів.	«Найкращий продавець», «Відкриємо власну справу», «Колесо успіху», «Економічна рибалка»
Гра-стратегія	Використання засвоєних знань у змінних економічних ситуаціях. Узгодження власної діяльності з іншими. Швидка реакція на зміну обставин.	«Виліт до космосу», «Подорож до іншого міста», «Мандрівка до великого міста», «Будівельники»

Економічне виховання в родині

Економічне виховання дитини — це проблема, яка від початку цілком покладена на плечі родини. Та необхідність економічної підготовки, починаючи з дошкільного віку, викликана реформуванням освіти в Україні, згідно з яким дошкільний заклад віднесено до першої ланки освіти.

Ази сімейної економіки та господарювання діти засвоюють за зразком сімейної моделі, наслідуючи власних батьків, впроваджуючи всі набуті знання в практику. Так виховувалися безліч поколінь, але хто сказав, що зараз це підходяща «метода», чому б нам не звернутися до більш професійного, раціонального підходу в економічному соціалізуванні дитини. Слід врахувати нинішнє стрімке

становлення механізмів економічних відносин, а разом з тим й утворення певного стилю економічної культури. Виходячи зі змінених економіко-соціальних умов, необхідно переглянути і розробити інші методики та напрямки навчання дітей.

Економічне соціалізування вже давно не новий термін. Відомо, що в школі у десятому класі викладається предмет «Економіка» в якому даються базові поняття та уявлення про економіку, як соціальне явище. Виникає питання, а чому тільки в школі і лише в старших класах? "Чому нікого не дивує, що, наприклад, математичне мислення ми починаємо формувати у дитини ще в 2-3 роки, а економічне — на п'ятнадцять років пізніше, тоді, коли вона вже сформувалася як особистість?

Адже дитина від самого початку не відсторонена від економічного середовища своєї сім'ї та суспільства, де має місце велика кількість економічних процесів, понять, визначень. З самого раннього віку дітки з відкритими очима заглиблюються в яскраву телевізійну рекламу і люблять її більше ніж мультики або казки. Ще не вміючи до пуття говорити, дитина просить батьків щось купити їй, коли стоїть біля вітрини магазину, а тато з мамою несвідомо, але вже дають малюку перші уявлення про вартість («... це дорого коштує»), про гроші (« ...ми не заробили стільки грошей...»). Елементарні знання з економіки дитина отримує на побутовому рівні — у спілкуванні з однолітками обговорюючи свої або чужі покупки, коли чує розмову батьків про планування сімейного бюджету, абсорбуючи в собі інформацію, що надходить з телевізора.

За словами психологів та педагогів, економічне виховання дітей краще всього починати в старшому дошкільному віці. І робити це необхідно комплексно, — вихователь у дитячому садочку, а батьки вдома.

Потрібні розроблені програми, адаптовані під відповідний вік, рекомендації у проведенні занять. Орієнтир необхідно тримати не тільки на вузького фахівця- педагога, а й на батьків, які будуть займатися зі своєю дитиною вдома, проваджуючи апробацію теорії отриманої в дитячому садку.

Не варто перевантажувати дитину теорією відірваності від реального життя, формування первинного економічного досвіду — головна мета в економічному вихованні дошкільника.

Питання про економічну освіту дітей було і є актуальним. З'явилося безліч художніх творів та ігор з економічним змістом для дошкільнят та молодших школярів. На основі сучасних досліджень існують спеціальні розроблені програми, завдяки яким діти знайомляться з економічними поняттями, категоріями, законами, в яких враховуються психолого- фізіологічні особливості дошкільнят.

Дослідження останніх років, реформування освіти в Україні, соціальні чинники — все свідчить про необхідність впровадження економічної освіти саме з дошкільного віку і про створення відповідних програм в дитячих дошкільних установах — це очевидно! Адже одна тільки сім'я такий вантаж відповідальності не підніме при всьому бажанні.

1. Розповідайте дітям про свою роботу.

Малюки не усвідомлять зв'язок між працею і грошима, якщо не будуть знати, ким працюють їхні батьки, як заробляють гроші на життя. Діти мусять розуміти, що робота має не тільки подобатися — вона повинна "годувати".

2. Не приховуйте від дітей своє матеріальне становище.

Звісно, малюкові немає потреби занурюватися в усі нюанси сімейного бюджету, але варто пояснити дошкільникові, куди йдуть гроші. Навчіть його зіставляти бажання з можливостями, миритися з деякими обмеженнями.

3. Не привчайте дітей до надмірностей.

Неприпустимо, коли дитина мало не щодня отримує від вас подарунки і ні в чому не знає відмови. Навчіть малюка обмежувати бажання.

4. Формуйте у дошкільника розумні потреби. Слухаючи дитячі "я хочу", частіше запитуйте: "А навіщо тобі це?". Не поспішайте задовольняти бажання, адже отримуючи все на першу вимогу, малюки переходять межу розумного.

5. Навчайте дітей ощадливості.

Не залишайте без уваги зіпсовані предмети, зламані іграшки, розірвані книги. Покажіть, як можна їх полагодити, продовжити термін служби пошкоджених предметів/

6. Допоможіть малятам усвідомити вартість речей.

Діти не мають звикати до того, що усі поламані іграшки автоматично замінюються новими. У кожній речі малюки мусять бачити цінність. Адже її хтось створив своєю працею.

7. Залучайте дітей до роботи по дому.

Дошкільник може займатися домашньою роботою нетривалий час, тому, даючи доручення, розраховуйте сили дитини. Поступово у неї розвинеться самодисципліна, і вона буде виконувати навіть нецікаву роботу. І хоча робота малюка не досконала, не забувайте його заохочувати.

Чи потрібні дитині кишенькові гроші?

Кишенькові гроші – гроші, що видаються дитині на її дрібні розходи. Доки в нашому суспільстві існують грошові відносини, необхідно привчати малечу до розумних витрат. Діти одержують такий досвід, щось купуючи й витрачаючи кишенькові гроші. Вже 9-10-річним дітям дають гроші на сніданки, зошити, олівці та інше шкільне приладдя, на відвідання катка, театру, кіно тощо. Дитина сама планує свої витрати й вирішує, що важливіше купити, а від яких покупок варто утриматися. Батьки допомагають їй, уникаючи дріб'язкової опіки.

А. С. Макаренко пише: «... потрібно так давати дітям гроші, щоб вони могли витрачати куди хочуть – юридично, а насправді, щоб на кожному кроці гальмували своє бажання. Тільки за таких умов кишенькові гроші принесуть користь.»

Не варто давати дітям гроші понад потреби. Зайві гроші в недосвідчених руках заважають вихованню скромності, бережливості й інших позитивних якостей. В деяких сім'ях батьки дозволяють дітям мати скарбнички. Досвід показує, що скарбничка розвиває у дітей дух накопичення: прагнучи її наповнити, дитина починає економити, розмірковувати яким шляхом можна заробити гроші. І, найголовніше, починає замислюватися про вигідне використання цих

грошей. Не варто рахувати кожен копійку, витрачену дитиною. Вона повинна знати, що до неї ставляться з довірою, що в розумному і можливому їй відмови не буде.

Постійні обмеження розвивають у дитини підвищений інтерес до грошей, довіра цей інтерес гасить. Найголовніше – дитина повинна розуміти, що гроші здобуваються працею, і знати їм ціну. Повчальним для дітей є приклад старших. Якщо діти бачать, що гроші, які заробили батько й мати, витрачаються на потреби всієї сім'ї що кожен член родини думає не стільки про себе, скільки про інших, що витрати здійснюються продумано, цілеспрямовано, у них виробляється гальмування, про яке говорив А.С. Макаренко, й розвиваються хороші риси характеру.

Що робити, якщо ви хочете навчити дитину розумно ставитися до грошей?

Перед тим, як давати поради своїй дитині, чесно признайтеся собі: чи вмієте ви самі розумно розпоряджатися своїми фінансами. Якщо ні, то навчання поки що починати не варто. Якщо ви радите одне, а самі на практиці чините інше, то нічого хорошого не вийде.

Видавайте дитині певну суму коштів на деякий час. При цьому можна порадити, як ними краще розпорядитися. Одну частину на поточні витрати, другу – на майбутнє. З'ясуйте, на якій підставі дитина отримує гроші: тільки тому, що вона член сім'ї, чи це пов'язано з її роботою, обов'язками по дому. В західній сімейній практиці, наприклад, розповсюджений другий варіант. Нам ближчий перший. В будь-якому випадку внесіть ясність, так як гіршим є третій

варіант, коли дають гроші тому, що люблять, а потім вимагають за це винести сміттєве відро.

Чи варти дітям знати про сімейний бюджет? В деяких сім'ях батьки прагнуть звільнити дітей від всіляких життєвих турбот і таким чином створити їм щасливе, безпечне дитинство. Батьки залишають дітей у невіданні стосовно матеріальних можливостей сім'ї й тієї повсякденної праці дорослих, яка забезпечує сімейне благополуччя. Діти не знають ціни грошам, стають непомірно вимогливими, егоїстичними, неспроможними переживати труднощі.

Тому доцільно залучати дітей до складання сімейного бюджету, до планування доходів і витрат. Яким буде в цьому місяці загальний заробіток, скільки доведеться сплатити за квартиру, за комунальні послуги, витратити на харчування, що придбати?

Готуючи дітей до життя, ми повинні поступово привчати їх жити за коштами, найкращим чином витрачати гроші, знати їм ціну, берегти трудову копійку.

Перспективний план роботи творчої групи вихователів «Економічні знання - малятам»

Мета : проведення систематичної навчально-профілактичної роботи, спрямованої на опанування дітьми економічних знань та практичних умінь у зрозумілому для них викладі.

Вироблення єдиного педагогічного підходу з боку педагогів та батьків у сфері економічного виховання дітей дошкільного віку, зважаючи на індивідуальні особливості кожної дитини й соціальний статус кожної конкретної сім'ї.

Учасники : вихователі дошкільного навчального закладу

№ п/п	Зміст роботи	Термін	Виконавці
1.	Скласти і обговорити план роботи творчої групи		
2.	Створити інформаційно-довідковий куточок і підібрати літературу за проблемою		
3.	Підібрати ігри з економічного виховання для дітей різних вікових груп.		
4.	Розробити ігри-ребуси за темою		
5.	Виготовити лепбук: “ У світі грошей ”		
6.	Скласти кросворди та впровадити у практику		
7.	Розробити орієнтовний перелік тематичних занять з економічного виховання для дітей молодшого та середнього дошкільного віку.		
8.	Консультація: 1. “Перші кроки в економіку”		
9.	Виставка дидактичних посібників по темі “Економічне виховання”		
10.	Зробити добірку прислів'їв, приказок, загадок та літературних творів		
11.	Скласти конспекти знять з урахуванням індивідуального підходу		
12.	Розробити тематику бесід з економічного виховання для дітей старшого дошкільного віку		
13.	Заключне засідання творчої групи а) Висновки роботи за рік (самоаналіз) б) Оформлення матеріалів Плани на майбутнє		

Ігри економічної спрямованості

Вони дізнаються про те, що таке професія, праця, товар, гроші. Здійснюючи багато дій в іграх і вправах, дитина закріплює важливі соціально-економічні знання в цікавій для себе формі.

Ці ігри дають змогу зробити економіку зрозумілою для дошкільників, забезпечують органічне практичне входження дітей в економічні відносини.

“Види витрат”. Мета: навчити дітей визначати вид витрат, на перше місце ставлячи основні витрати; розвивати вміння аналізувати, робити висновки.

Хід гри. Вихователь пропонує дітям серед карток із зображенням обрати ті, зображення яких є основними витратами будь-якої людини.

Матеріал: картки із зображенням театру, хліба, помешкання (дому), дитячого садочку, меблів, іграшок, цукерок тощо.

“Гроші – ціна”. Мета: ознайомити дітей із взаємозалежністю якості товару та його ціни; учити дітей співвідносити якість із ціною; розвивати вміння аналізувати, робити висновки.

Хід гри. Ця гра має декілька варіантів: 1) вихователь пропонує дітям зробити покупки, обираючи найдешевші товари, але з найкращою якістю; 2) вихователь пропонує написати цінніки для продажу різних товарів – діти повинні проаналізувати якість товару та, відповідно до цього, визначити вартість товару; 3) скласти перелік найкращих та найкорисніших товарів, які можна купити на конкретну суму грошей.

Матеріал: картки-гроші, різні товари (іграшки різної якості: старі, нові, м'які, електричні тощо; книжки різного обсягу, одяг тощо).

“Покупки”. Мета: закріпити знання дітей про будову супермаркету, розвивати аналітичне мислення, кмітливість.

Хід гри. Вихователь пропонує дітям для ігри в супермаркет розташувати полицки з товаром за спільними характеристиками – зробити відділи товарів (молочні продукти, іграшки, одяг, канцелярські товари, фрукти тощо). Після цього дітям пропонується обрати найкоротший шлях до якогось із товарів. Як результат: діти можуть переставити полицки чи товари, для того щоб було зручніше знаходити потрібну річ.

“Банк”. Мета: закріпити знання дітей про діяльність банку, розширити кругозір, розвивати мислення, формувати вміння рахувати, порівнювати, аналізувати.

Хід гри. Діти, ознайомлені з діяльністю банку, можуть виконувати наступні банківські операції: знімання грошей з картки, обмін валют, оплата комунальних послуг, оплата за дитячий садок, обмін старих купюр на нові. Діти розподіляють ролі між собою: декілька дітей стають касирами, інші – відвідувачами банку. Гра може повторюватися декілька разів зі зміною ролей.

“Якість товарів”. Мета: закріпити знання дітей про взаємозалежність якості товару та його ціни; учити дітей співвідносити якість із ціною; розвивати вміння аналізувати, робити висновки; виховувати дбайливе ставлення до речей.

Хід заняття. Вихователь пропонує обрати предмети, які, на думку дітей, не дуже добре виглядають, тому й їх ціна має бути низькою. Це можуть бути зламані іграшки, книжки з відірваною сторінкою. Дітям дається завдання покращити зовнішній вигляд цих речей, отже, і їх вартість.

“Корисна річ”. Мета: закріпити знання дітей про товар, виховувати дбайливе ставлення до предметів; розвивати фантазію, уміння аналізувати.

Хід заняття. Вихователь пропонує дітям уважно роздивитися запропонований предмет (олівець, книжка, подушка, ложка тощо) та визначити його основне функціональне призначення. Після цього діти намагаються придумати якомога більше способів використання цього предмету.

“Кордон”. Мета: закріпити знання дітей про експорт та імпорту товарів.

Хід заняття. Діти розподіляються на дві групи, дві країни. Кожна країна має свою назву й отримує різні товари. Після вихователь звертається до однієї з країн: “Експорт книжок до іншої країни”, інша країна повинна отримати книжки та відповісти: “Дякуємо за імпортовані книжки”. Таким чином здійснюється обмін товарами між країнами.

“Впізнай професію”. Мета: закріпити знання дітей про професії людей, розвивати кмітливість, увагу, спостережливість.

Хід гри. 1) Діти зображують за допомогою пантоміми людей різних професій. 2) Кожен з дітей загадує собі професію. Після

починає розповідати про себе. Наприклад: я варю суп, готую печиво, годую дітей – хто я? Діти намагаються впізнати професію.

“Послуги”. Мета: закріпити знання дітей про види послуг, розвивати кмітливість, увагу, спостережливість; виховувати ввічливість.

Хід гри. Діти розподіляються на групи, кожна з яких стає одним із закладів: “банк”, “перукарня”, “лікарня”, “пошта” тощо. Діти докладно розповідають про види послуг, які вони можуть надати в своєму закладі.

«Розкладіть товар» Мета: вчити дітей класифікувати предмети за спільними ознаками; закріплювати знання малят про різновиди торгових об’єктів.

Хід гри. Перед дитиною розкладають кілька картинок із зображенням предметів, що можуть бути товаром у різних крамницях.

Завдання 1. Розкласти картинки на групи, в яких предмети поєднано за спільним призначенням. Дати назви крамницям, які можуть взяти для продажу даний товар, наприклад: «Молоко», «Хліб», «Іграшки», «Одяг» тощо.

Завдання 2. Згруповуючи картинки, не потрібно диференціювати предмети за спільними ознаками, а запропонувати свої варіанти їх сполучення.

Наприклад, «Гастроном», «Дитячий світ», «М’ясо — молоко», «Садовина та городина» тощо.

«Ми - художники» Мета: закріпити знання дітей про рекламу; розвивати у них естетичні почуття й художній смак; учити

встановлювати взаємозв'язок між рекламою та успіхом у торговельних стосунках «продавець — покупець».

Хід гри. Кожному учасникові гри, «художнику- оформлювачу» (їх може бути 2-3), дається завдання — зробити рекламу своїй крамниці. Решта дітей оцінюють роботу тих, хто грається, наприкінці визначають переможців.

Варіант 1. Кожен учасник гри одержує певну кількість кольорових силуетів різних предметів, які можуть бути товаром крамниць певного виду («Іграшки», «Квіти», «Хліб», «Молоко» тощо).

Варіант 2. Із загальної кількості силуетів необхідно вибрати тільки ті, які потрібні для складання реклами «своєї» крамниці.

«Чия праця є важливішою?» Мета: закріпити знання дітей про джерела грошових прибутків; вчити диференціювати види трудової діяльності людини відповідно до їхньої цільової спрямованості.

Хід гри. Дитині пропонується декілька картинок із зображенням різних дій дорослих людей: чоловік спить; лікар слухає хворого; продавець обслуговує покупця; жінка пере білизну; чоловік копає яму для саджання дерева і т.д..

Завдання 1. Згрупувати ті картинки, на яких зображені дії, що пояснюються як суспільно корисна праця та оплачуються (лікар слухає пацієнта, продавець відпускає товар покупцеві).

Завдання 2. Згрупувати ті картинки, на яких зображені дії людини, які мають подвійну функцію. Наприклад, жінка пере білизну — це може бути і мама, і працівниця пральні; чоловік копає землю — це може бути і тато, і садівник.

«Ощадливі й економні» Мета: розширити та уточнити знання дітей про гроші, їх призначення та використання. Виховувати ощадливість і економність.

Правила гри. Кількість товару повинна відповідати кількості грошей. Купити товар можна лише тоді, коли загадаєш про нього загадку, прочитаєш вірш чи розповіси приказку або прислів'я.

Хід гри. Дітям дають купюри. Вони ідуть до крамниці і купують товар згідно з правилами гри. Поглибленню економічних знань дітей найліпше сприяють різні види ігор, що містять чітко визначену ціль, передбачають розподіл обов'язків між дітьми та спільну покрокову реалізацію мети.

«Умілі руки». Мета: виховувати дбайливе ставлення до предметів, виготовлення яких потребує копіткої праці різних за фахом людей; учити раціонально використовувати речі, що були в ужитку.

Хід гри. Дітей розподіляють на дві команди по 5-6 осіб. Вихователь називає або показує будь-який предмет і пропонує розповісти про його призначення. Після цього дітям дається завдання придумати, як ще можна використати його в дещо зміненому або в тому ж стані, проте за умови, що він вже застарілий й не може бути використаний за своїм призначенням.

Такі ігри сприяють:

- усвідомленню суспільних відносин;
- формуванню економічного досвіду;

Навчають:

- планувати дії;

- передбачати можливі наслідки;

Розвивають:

- самоконтроль;

- вміння взаємодіяти та колективно мислити.

Система роботи з економічного виховання сприяє формуванню в кожної дитини економічного мислення, уміння орієнтуватись у нестандартних ситуаціях, проявляти ініціативу та самостійність, бути в майбутньому активними та свідомими учасниками соціально-економічних відносин. Набуття первинного економічного досвіду є підґрунтям для подальшого самостійного його збагачення.

- Дідусь розбив окуляри. Він не може читати.

Що робити?

- Дівчинка загубила ляльку під час прогулянки. Як їй допомогти?

- Один хлопчик каже про себе: «Я впав у калюжу, зате...»
Допоможи йому закінчити речення.

- У комірчині перегоріла лампочка. Тато тільки ввечері повернеться з роботи, знайти банку з полуничним варенням треба терміново. Якими будуть твої дії?

- Батьки тільки завтра одержать зарплатню. А дівчинка вередує бо саме зараз бажає цукерок. Що ти їй порадиш?

- Якби в тебе була скатертина-самобранка, чим би ти її наповнив за допомогою чарівної палички: 1 – цукерками, 2 – ласощами для бідних, 3 – ліками й лікувальними травами для старих і хворих людей? Поясни свій вибір.

- Тобі наснився сон: ти опинився в «Казці про рибака й рибку». Що ж ти попросиш, якщо станеш старим? А щоб ти сам попросив у золотої рибки?

- Тобі відомо, яким активним, завзятим є Кіт у чоботях. А як би він зміг допомогти Сестричці Оленці, Гидкому каченяті, Снігурочці?

- Одного разу Буратіно почув, як на лавці, сумно зіщулившись, плаче Білосніжка. «Що з тобою сталося?» - спитав він. «Мені ніхто не зможе допомогти», - відповіла дівчинка. Як допомогти Білосніжці?

- Козенята обирали подарунок матусі – козі. Їм сподобалися дві коробки з однаковими цукерками. Одна з коробок була яскравою, гарною, з бантиком. Але коштувала вона дорожче за непоказну

коробку з такими самими цукерками. Яку коробку куплять козенята, чому?

- Одна дівчинка каже хлопчикові: «Я дам тобі помалювати фломастерами, а ти дай мені свій велосипед покататись». Але хлопчик не погодився. Чому цей обмін був не потрібний?

- Мама попросила Катрусю полити квіти. Катруся загралася й забула. Мама прийшла ввечері й засмутилася. Як учинить Катруся – продовжуватиме гратися, промовчить і почекає, поки квіти полле мама, чи збігає по воду, полле квіти і вибачиться?

- Уявіть собі, що на один лише деньочок завітала лінь в садочок. Що, малята, станеться в групі цього дня?

- Одного дня Іванко залишився вдома сам. Спочатку він дуже боявся. А потім став малювати свій страх, співати веселі пісеньки й танцювати. А що зробив би ти на місці Іванка?

- Уся сім'я вирушила за покупками до крамниці. Купили новий телевізор, мамі – шубу, доньці – ляльку. Повернулися додому, а там виключили світло за несплату. Що потрібно було зробити раніше?

- Одного разу діти, ідучи на екскурсію, побачили жебрака. Він сидів навпочіпки, а перед ним стояла тарілка з дрібними грошима. Катруся подарувала жебракові своє яблуко, Петрик – цукерку, Настя сказала «Добридень!». А ось Миколка зневажливо відвернувся. Чий вчинок тобі найбільш сподобався? А як учинив би ти?

- Разом із друзями з дитячого садка ви приїхали до сиріт у дитячий будинок і побачили там дітей різних рас: китайців, африканців, а також українців. До кого ви підійдете із своїми подарунками?

- Карлсон привіз Малюкові варення, Цибуліно – піццу й лазанью, а Попелюшці смачний соус. Якою українською їжею ви пригостите своїх улюблених героїв?

- До працівника «Бюро добрих послуг» звернувся громадянин. Він загубив адресу друга, а чуже місто знає погано. Які дані має повідомити цей громадянин?

- Поблизу твого будинка є дві школи. До першої збираються йти двоє твоїх друзів, до другої ніхто з твоїх друзів не піде. До якої школи підеш ти? Поясни свій вибір.

- Чи є справжніми друзями Кіт Леопольд і миші, Том і Джері, тварини з казки «Рукавичка», Лисичка і Журавель, Котик і Півник? Так чи ні? Поясни.

“Придумай рекламу”. Діти діляться на групи по 3-4. Вихователь дає завдання: придумати і показати рекламу фруктів. Кожній групі свій вид: яблука, груші, вишні, сливи (намалювати, розповісти тощо). Кожна група за допомогою реклами звертає увагу на себе. Кому подобається товар, той його і купує.

“Світ реклами” Діти разом з вихователем і гномом Економом розглядають журнал з рекламними оголошеннями, міні-постери, ручки з рекламною символікою тощо. Де можна побачити рекламу? Яка буває реклама? Для чого вона потрібна? Чи можна обійтися без реклами? Діти діляться на 2 групи. Кожній групі дається м'яка іграшка. Необхідно придумати рекламу м'яких іграшок (обов'язково відзначити всі кращі якості іграшки, способи гри з нею).

“Хто що нам дає?” Вихователь показує картинку, де зображені домашні тварини. Діти відповідають, що ця тварина дає людині, як

використовується цей ресурс: корова – молоко (з нього сир, кефір, сметана).

“Хочу та необхідно” Необхідно – це все те, що потрібне людині, без чого вона не може обійтися.

Хочу – це те, що хочеш мати.

Вихователь показує картку (хліб, іграшка, морозиво, молоко тощо), а діти повинні на рахунок “три” підняти відповідну за кольором картку. Червона – “хочу”. Синя – “необхідно”.

“Покупка. Вибір”. Мама попросила Ваню й Михайлика сходити в магазин. Вона дала їм десять гривень і запропонувала самим обрати й купити продукти на вечерю. У магазині діти почали сперечатися: Іванко хотів купити хліб, ковбасу й кефір, а Михайло – цукерки, тістечко й солодкий напій. Хто з дітей правильно (раціонально) хотів використовувати гроші? Чому?

“Економний господар”. П’ятачок, Вінні-пух і Сова прийшли на обід до Кролика. Кролик, як хороший господар, приготував кожному стільки шматочків хліба, скільки з’їсть кожен гість. Тому він відрізав для себе та П’ятачка по одному шматочку, Сові – два шматочки, а Вінні-пуху на два шматочки більше, ніж Сові. Скільки всього шматочків хліба приготував Кролик для гостей? Чи економним господарем виявився Кролик? У чому це виявляється? Чи правильно чинить Кролик? Що робити, якщо все-таки шматочки хліба залишилися?

“Потреби людини”. На березі ріки сидів рибалка й вудив рибу. Повз нього проходила бідна людина, яка зупинилася біля рибалки і сказала йому: “Я дуже голодна. Дай мені риби”. “Добре, - відповів

рибак, – я дам тобі риби, якщо ти хочеш один раз поїсти, але якщо ти хочеш завжди бути ситим, я навчу тебе ловити рибу”. Чому рибалка так відповів? Які ресурси потрібні для лову риби?

“Вибір”. Тато пообіцяв Олені подарунок на свято. Але грошей у нього було тільки 15 гривень. Пішли вони до магазину. Там було багато різних іграшок, книг, цукерок. Олені захотілося все купити, але тато запропонував їй обрати лише одну річ. Але Олена зупинила свій вибір на двох речах: м’ячі й цукерках. Вона не могла вирішити, що ж обрати. Як можна допомогти Олені? (Потрібно вибрати ту річ, яка потрібніша зараз.)

“Професії”. Два хлопчики сперечалися, яка професія найпотрібніша та найкорисніша. У Віті тато працює на заводі, де виготовляють автомобілі. Вітя дуже поважає свого батька, він пишається, що в автомобілях є частина праці його тата. У Миколки тато лікар. Він лікує дітей і дорослих, допомагає їм одужувати. Микола упевнений, що кращої професії, чим лікар, немає. Він теж мріє стати лікарем. Вітя питає Миколку: “Скажи, а що конкретно виготовляє твій тато?”. “Як що? – задумався Микола. А дійсно, тато допомагає людям видужувати, але конкретних речей, тобто товарів, він не виготовляє”. Як ти вважаєш, хто з дітей має рацію? Чи можна визначити, яка професія корисніша? Ким працюють твої батьки? Що вони роблять?

“Обов’язки”. У неділю мама нагадала Павлику, що йому потрібно нагодувати папугу Машу, яка сиділа в клітці, полити квіти та прибрати у своїй кімнаті. “Ні”, – відповів Паша, – сьогодні вихідний, тому я відпочиватиму”. “Добре, – говорить мама, – я теж

відпочиватиму. Я працювала цілий тиждень і маю право відпочити”. Через деякий час, папуга Маша зголодніла й почала просити їжу своєю пташиною мовою. Паша теж зголоднів, він усе частіше заходив на кухню, але там ніхто нічого не готував. Хлопчик подумав, а потім підійшов до мами і сказав: “Я помилявся. У дитячому садку нам розповідали, що є потреби, які потрібно задовольняти щодня. Зараз я нагодую папугу, поллю квіти і приберу в себе в кімнаті, а ти, мамо, приготуй, будь ласка, обід”. Так вони і зробили, зайнялися своїми справами, а коли закінчили їх, смачно поїли й пішли гуляти на вулицю. Які обов’язки і як виконував Павлик? У чому він схибив? Які в тебе є обов’язки?

“Дбайливе ставлення до речей”. Учням було задано прочитати розповідь з 10 сторінок. Маша не змогла прочитати всю розповідь, оскільки з книги були вирвані 3 сторінки. Скільки сторінок прочитала Маша? А у ваших книгах є вирвані сторінки? Ви самі виривали коли-небудь сторінки?

“Покупка”. Лісовичок запросив у гості лісових друзів. Лисичка подарувала йому квіти, зайчик – морквину й капусту, а мудрий їжачок – гру-головоломку. У яких магазинах звірята купили свій товар? Чому?

“Витрати”. Том і Джері працюють кондитерами в кафе “Ласунка”. Том вирішив випекти торт, а Джері – тістечко. Хто витратить більше часу на виготовлення виробу? На який виріб витратиться більше продуктів? Що буде коштувати дорожче (дешевше)? Чому?

“Покупка. Ціна. Якість”. Кондитер Сашко пече медовий торт. Наявні всі продукти, окрім меду. Оля пропонує купити мед у магазині, а Сашко наполягає на тому, щоб купити мед на ринку. Чим відрізняється мед, куплений на ринку, від придбаного в магазині?

Економічні казки

Казка “Бережи Воду”

Жили були чотири друга. Вони завжди були нерозлучні. Старшу звали Земля, молодшого Повітря, третього Вогонь, ну а саму молодшеньку звали Вода. Але як то раз вогонь посварився з бідною Водою і сказав їй, що від неї немає толку. Образилася тоді Вода і вирішила піти куди-небудь де її не знайдуть. Як-то раз Вода вирішила прогулятися в світ людей. Бреде собі Водичка по вулицях, а на зустріч їй хлопчик йде, побачив воду хлопчик злякався і втік. Йде далі Вода, а на зустріч їй маленька дівчинка, але дівчинка не злякалася Воду, а навіть навпаки Вода їй здалася дуже милою. Водичка розповіла дівчинці про свою історію як одного разу її Вогонь образив. Але дівчинка одразу ж спробувала заспокоїти Воду, і пояснила їй, що вона важлива як і всі її друзі. Зраділа Вода, подякувала дівчинці і вирішила, що більше не буде ображатися на слова інших адже хтось може ненавмисно образити а з гаряча.

«Бережи електроенергію»

Жили по-сусідству дві найкращі подруги – Іринка і Галя. Галя, виходячи з будинку завжди вимикала світло і воду, які їй були не

потрібні. А Іринка про це ніколи не замислювалась і не робила. Світло завжди було включене у всьому домі.

Одного разу Іринка прокинулась вранці від холоду. Вона встала і пішла дізнатися, що сталося, хотіла включити світло, але його не було. , пішла до батареї, але опалення не булою, Ірина подумала, що світло і опалення відключили через аварію. Дівчинка сіла на диван і подумала про себе: «Можна зігрітися від гарячого чаю і включити газ, щоб стало тепліше». Іра схопилася і пішла на кухню, щоб поставити чайник, але води в кранах теж не було! Коли вона захотіла включити газ, то з'ясувалося, що і газу теж немає. Вона в паніці побігла до своєї подруги. Вийшовши на вулицю, вона була в шоці від побаченого. На вулиці було темно, дерев немає, одні пеньки, трави теж немає, пташки теж не співають, а люди і тварини стоять як статуї – світ повністю зупинився. Іра і паніці повернулася до дому, залізла під ковдру і стала плакати. Але раптом почула знайомий голос: «Іра, вставай, що з тобою, чому ти плачеш»? Це була Галя, і вона будила Іру.

Іра дуже зраділа побачивши Галю. Вона включила світло, воду і пішла до вікна і побачила, що діти грають, птахи співають, а трава і дерева зелені. Коли Іра розповіла Галі свій сон, то стало зрозуміло, чого злякалася Іринка. Галя пояснила їй, що так може статися, якщо усі люди не замисляться про своє ставлення до енергії і ресурсів. Іра дала слово: «Я завжди вимикатиму світло і воду, коли вони не потрібні і економити газ і тепло». Відтоді, Іра своє слово не порушувала, і таких страшних снів не бачила!

Бережи світло!

Жив був Зайчик і в нього було три друга: Бобер, Білочка та Їжак. Одного разу друзі зібралися біля будинку Зайчика і вирішили піти по гриби. Коли відійшли від хатинки Білочка обернулась і побачила, що Зайчик не вимкнув світло.

Зайчику, – сказала Білочка, – а чому, це ти не вимкнув світло?

Та не хай горить, ми ж повернемося швидко, – відповів Зайчик.

І звірята пішли. Пройшло чи багато часу. З повними корзинами грибів та ягід, виморені друзі повертались додому. Повернувшись до будинку Зайчика звірята побачили, що світло вимкнуте і на дверях щось висить. Підійшовши ближче побачили повідомлення про відключення світла і велику суму штрафу в розмірі 10000 лісових гривень. Зайчик почервонів від сорому, а друзі довго про щось домовлялись.

Знаєш, Зайчику, вихід з цього положення є, але ти повинен зрозуміти, що необхідно бережно ставиться до навколишнього середовища, – сказав Їжачок. – Нічого даремно не дається, за все треба платити.

Ми можемо тобі допомогти, але ти тільки повинен нам пообіцяти що будеш економно використовувати природні ресурси, – промовив Бобер. – У мене в річці водиться велика кількість риби, то її можна ловити і продавати.

Вранці наступного дня Зайчик взяв вудочку, відерце та пішов вудити рибу. Улову він був дуже радий. Відніс на базар, продавши рибу отримав 500 лісових гривень. І так кожного дня ходив на рибалку та на базар, поки не накопив 10000 лісових гривень.

Заплативши штраф, повертаючись додому Зайчик всім розповів про свій не гарний вчинок і порадив бережно ставиться до природних ресурсів і марно не витратити їх.

Пригоди маленької лампочки

Жила собі маленька лампочка і була вона дуже допитлива. Одного разу захотілося лампочці дізнатися, скільки вона випускає енергії. Викрутилась вона із патрона і пішла. Йде вона і раптом бачить на щиту, що вона витрачає 100 ват і дуже здивувалась.

Пішла вона шукати свою подружку – енергозберігаючу лампу. Ось зустріла вона свою подружку, таї каже: «Люба, заміни мене, будь ласка, бо я дуже багато втрачаю енергії». Подружка відповіла їй: «Гаразд, я заміню тебе. А куди ж ти підеш?» – «Я піду буду мандрувати по світу. І приносити людям радість.»

Казка про воду і світло

Колись давно у 4 класі Сашко робив уроки і почув у сусідній кімнаті йде суперечка. Зайшовши до кімнати побачив двох створінь, які не могли прийти до єдиної відповіді.

– Я важливіша! – промовила Богиня світла.

– Ні, не ти, а я,- відповіла Королева води.

– Та, ти помиляєшся, – сказала Богиня світла.

Сашко здогадався, що суперечка йде між Королевою води та Богинею світла. І вирішив вмішатися у їхню розмову.

– Ви, мене пробачте, але в чому справа? Невже не можна якось домовитися між собою? – промовив хлопчик.

– Так, ти правий, але не зовсім,- сказала Богиня світла.

– А чому, це?- спитав Сашко.

– Відгадай? Для чого світло потрібно людям? – промовила Королева води. – Адже завдяки мені з’являєшся у домівках людей, на заводах.

– А ти чим корисна вода? – промовила Богиня світла.

– Стоп, стоп. Так, ви ні до чого не домовитися. Ви разом потрібні людям і без вас ми не зможемо жити. Вода насичує землю, живі організми, світло ж виконує не більш важливу роль. Ще з дитинства нас вчать економити воду та світло, бо запаси не вічні.

– Дякуємо, тобі хлопчику, що ти нас помирив, – відповіла Королева води.

Казка про електроенергію

В наш час люди не уявляють свого життя без енергії, електричного світла, електроприладів... І багато хто вже не пам’ятає тих часів, у які і трапилась ця історія. А відбувалося це дуже давно, коли дерева росли такі високі, що торкались до небес, коли люди не знали свободи і жили під владою злого чарівника...

Чарівника звали Кіот, він був дуже могутній, і люди нічого не могли йому зробити, бо повністю від нього залежали. Він мав таємничу силу – електроенергію, від цього робив, що хотів, був дуже багатий, і ні з ким не хотів ділитись. У замку де він жив була відведена спеціальна таємна кімната в якій він тримав електроенергію.

Під владою злого чарівника люд жив вже дуже довго. Всі жили в невеличких поселеннях. Виживали з того, що обробляли землю, вирощували рослини, доглядали за тваринами, але біда була в тому, що кожний місяць, до кожного поселення, прилітали темні лицарі –

слуги-воїни чарівника Кіота – і забирали у бідних людей половину всього нажитого і придбаного.

Одного разу в ясний, сонячний день в лісі збирала ягоди молода дівчина, мешканка поселення Сток, її звали Дочка Сонця і Світла, але всі називали її просто – Світлана.

День був, напрочуд, гарний. Втамувавши свою спрагу в дзвінкому струмку, який був дзеркально чистий, а вода з нього мала такий приємний смак, дівчина не поспішала додому, слухала пісні пташок, шепіт вітру і голоси лісу, непомітно для себе заснула біля струмочку на полянці...

Коли прокинулась, був вже глухий вечір: „Ой, як же я могла заснути, батько мабуть дуже хвилюється...”- подумала Світлана і хутчіш побігла у напрямку до свого поселення. Дівчина жила удвох із своїм стареньким батьком, жили дуже бідно, але Світланка була дуже веселою, всі в поселенні її знали і любили. Коли вона повернулась додому, то побачила вмираючого батька:

Що сталось? – у розпачі, почала питати у людей, що стояли поруч.

Сьогодні прилітали темні лицарі, збирали данину; твій батько відмовився їм щось давати, і вони дуже сильно побили його... - відповіла бабуся Ганна.

Скільки з того дня минуло часу ніхто вже не пам'ятає, але невдовзі батько Світлани помер. Вона не знала, що робити. Три дні і три ночі плакала дівчина над могилою свого батька. А на четвертий день, явилась до Світлани душа її батька, мовила до неї:

Доне моя, могутню силу має чарівник Кіот, ця сила називається електроенергією. Електроенергія не належить йому, вона належить всім людям. Але Кіот не хоче ні з ким ділитись. Ти повинна звільнити електроенергію, тоді ти звільниш всіх людей від влади злого чарівника і помстишся за мене. Треба пробратись до замку злого чарівника і знайти чарівні двері з великими червоними ґратами. Двері не прості, а зачаровані! Простою силою, чи ключами їх не відімкнеш, треба промовити чарівне слово тричі. А чарівне слово – струм. Іди ж дочко моя, Донько Сонця і Світла, іди, бо то твоя доля. І не журися через мене, все в тебе буде добре, от побачиш.

І Світлана пішла, хоч була і перелякана, але сповнена рішучості. Пішла не знаючи куди, йшла за покликом серця, назад не оберталась, йшла вже майже тиждень. Дорога була не легка і лежала через ліс. Вдень дівчина пробиралась через гущавину, а вночі відпочивала. І не на хвилину її серце не виявляло страху, вночі одна в лісі, навкруги дикі звірі, але Світлана нітрохи не боялась, вона знала, її охороняє дух батька. Іноді на її шляху зустрічалися люди, але ніхто не знав де знаходиться замок злого чарівника Кіота, і як туди можна знайти дорогу. Але дівчина не засмучувалася. І ось одного дня вона зіткнулась з купкою повстанців. Це були молоді хлопці. Вони теж шукали замок злого чарівника, щоб виправити несправедливість, яку він чинить.

– Пішли з нами, все одно туди ж дорога, разом веселіше, та й не треба молодій дівчині ходити одній, краще вже з нами, – запропонував один із повстанців. Світлана відразу дала свою згоду, адже, хлопець, що її запросив дуже сподобався дівчині. Його звали

Романом. Вони всі швидко потоваришували, і йшли на зустріч пригодам. Йшли вдень, вночі, йшли дуже довго, і от нарешті десь вдалечині, побачили стіни замку.

Ну ось ми і прийшли. – мовив повстанець Роман, – Що тепер будемо робити?

Я знаю одну велику таємницю, чаклун Кіот у себе в замку ховає велику силу – електроенергію. І якщо її звільнити, то Кіот втратить всю свою могутність і більше не зможе керувати людьми! Всі його злі чари зникнуть. Він втратить всю свою владу і людство нарешті зможе відчувати свободу! – Світлана була готова на все, задля свободи свого народу.

Це дуже важливо! Ми не знали, як здолати злого чаклуна, але тепер, я знаю точно, перемога буде за нами. І вони рушили до стін замку. Дорога була важка, їм потрібно було пробиратись через гущавину, з великою кількістю пасток і небезпеки. Не всі подолали цю відстань, багато полягло дорогою, але вони мали надію, що такою ціною всі люди стануть вільними. Кіот мав силу бачити все і відразу ж дізнався, що до стін його замку наближаються вороги, і хоч як важко і складно було пройти через пастки, все ж, повстанці пройшли. А чаклун цього не очікував і був дуже розлючений! Він вислав своїх темних лицарів, щоб вони зупинили людей. Лицарі переважали в кількості і могутності, але не в розумі. Зустрівши біля стін замку темних воїнів, повстанці, просто схитрували. Роман і Світлана сховались в кущах, а всі інші хлопці-повстанці, мужньо билися з нападниками.

Світлана з хлопцем пробрались у замок, але тепер вони повинні були знайти чарівні двері, а це було не так просто, бо двері були дуже ретельно заховані. Йшли темними коридорами, здавалося їм не буде кінця. Але раптом на їх шляху з'явився сам чаклун Кіот. Світлана знала, що все це означало: чарівні двері поряд. Нарешті вона побачила їх. Дуже великі чорні двері з масивними червоними ґратами і дуже великим золотим замком. Навіщо ви сюди прийшли? – з погрозою в голосі спитав Кіот.

Я прийшов перемогти тебе, щоб ти більше не мав влади над людьми.

Роман вирішив відволікти чаклуна, щоб Світлана мала змогу звільнити електроенергію..

Кіот був дуже страшний, але Роман його не боявся, і був готовий з ним битися. Злий чаклун наблизився і почалася битва, не на життя, а на смерть. В цей час Світлана встигла підбігти до дверей і промовити чарівні слова: струм, струм, струм. В цю мить золотий замок зламався, двері відчинились і злий чаклун Кіот зник назавжди. Бо вся його сила, його безсмертне життя знаходилося за цими дверима.

З того часу люди почали використовувати електроенергію: будувати гідроелектростанції, заводи, фабрики. Люди здобули свободу. А, що було з Світланою і Романом, це вже інша розповідь, але можу сказати одне: вони одружились і жили довго та щасливо!

Казка про енергозбереження

В одному місті жили собі Ваня и Катя ,одного разу вони грались и побачили, що кудись зникло, світло ,вода, газ, а замість чистого повітря , сморід, у якому дихати було важко. Тоді Ваня и Катя відправились шукати рятування для свого міста. Подолавши довгий шлях , нарешті вони нашли казковий ліс , де жив великий цар Добросвіт . Тільки він міг допомогти!

Тоді діти почали говорить з ним:

– добрий день Великий Добросвіт! Ми прийшли до тебе дізнатися куди зникли електроенергія та чисте повітря у нашому місті?

-Добре, я розповім вам таємницю , але для цього я хочу запитати тебе Ваню

– Що ти забув зробити вчора перед тим, як побіг грати у футбол?

-Еее... Я помив руки , але здається , я забув виключити воду.

-ось, ось ...Ти забув закрити воду , а поки тебе не було , з'явився злодій, якого звали Водохльоб та випив всю воду.

– Ой ... мені так соромно . що я часто залишаю кран відкритим.

– А куди зникла електроенергія?-спитала Катя.

-Катя, тепер ти згадай . що ти забула зробити вчора перед тим , як пішла гуляти?

– Я? Я закрила кран з водою!

– Ні, ти забула, щось інше?

-Так , згадала! Я забула вимкнути світ на кухні.

-Ось, ось.. Ти забула вимкнути світ на кузне. А поки тебе не було з'явився другий злодій, якого звали Енергоглот и проковтнув всю електроенергію!

-Оце так.. Я навіть не знала!

-А, що трапилось с повітрям?-спитали діти.

-Е, ще багато інших людей , які допомогли випустити з темниці злодія , якого звали Повітряглот.

-Ну , що тепер робити? Як спасти наше місто?

-Треба бути уважнішими и все буде гаразд!

Відправились діти додому и з'явилося свіже повітря , та діти більше так не робили и до них більше не повертались злодії Водохлюб, Енергоглот, Повітряглот.

Фея Світла

У одному місті жила дівчинка Наталка і хлопчик Василько. Вони були як дві краплі води, охайні, трудолюбиві, дружні. От тільки Наталка не берегла електроенергію.

Одного літнього ранку Наталка і Василько вийшли погуляти, але Наталка забула вимкнути світло. Діти вирішили пограти у схованки. Наталочка швидко сховалася у підвалі будинку. Їй не було лячно, бо там було світло. Але раптом світло згасло. Дівчинка налякалась, не могла вийти, бо нічого не бачила. І тут перед нею з'явилася фея, яка допомогла дівчинці вийти з підвалу і сказала:

— Ти повинна берегти електроенергію, бо інакше ти можеш потрапити у таку халепу будь- коли

Добре, – відповіла Наталка, і побігла до Василька.

Хлопчик запитав, що сталося. Наталка усе розповіла і сказала

Ти ніколи не потрапиш у таку халепу, бо ти бережеш електроенергію

Казка про те, як пташки навчалися економити світло і електроенергію

Жили-були пташки, які не економили світло. Вони дуже любили взимку в дуплі вмикати обігрівач. Він брав дуже багато електроенергії. Одного разу їм прийшов рахунок за використану електрику. Мама пташка повинна була заплатити дуже багато грошей. Вона розповіла пташеняттям як треба економити світло і електроенергію, вмикати обігрівач тільки тоді, коли прилітаєте до дому, постійно ввімкнений він бути не повинен. Мама пташка віддала усі свої гроші за електроенергію і своїм дітям вона цілий місяць не купувала льодяників, бо на них не було грошей.

З тих пір пташки навчилися економити електроенергію та світло.

Казка про те, як треба берегти воду

В одному царстві жило-було Красиве озеро. У ньому було багато риби люди приходили до нього. Вони милувалися красою озера, інші купалися у його водах, треті ловили рибу. Але трапилося так, що кожен, хто приходив до нього у гості, залишив там багато сміття. Образилося озеро на людей і сховало усю рибу, а само покритися густою тінню. Прийшли вранці люди до озера і заплакали. Не було ні риби, ні чистої води. Забігали вони, стали просити пробачення у озера, стали дбати про нього.

Пробачило озеро людей, випустило рибу, очистило свої води. І стали люди жити з ним у мирі.

Подруги на полиці

В одному магазині електротоварів, жили дружною сім'єю електроприлади. Їх було дуже багато і вони були різноманітні. Зверху на полиці, на самому видовищному місці стояли і красувалися собою дві лампочки: Енергозберігаюча та Звичайна. Вони розмовляли між собою, посміхалися покупцям та почали сперечатися.

Енергозберігаюча казала, що вона більш корисніша, ніж звичайна тому, що береже більше енергії.

Звичайна образилася і відповіла:

- Ти навіть не уявляєш, яка я корисна. Завдяки моїй стародавній конструкції, я не зашкоджую людському здоров'ю. Я своїм ніжним жовтим світлом освітлюю приміщення і не руйную зір та людське око.

- Ти не ясно світиш, а я сяю, як сонячний промінь. Після того, як мене вимкнуть, люди ще хвилин десять бачать у своїх очах моє сяйво. – Обізвалася Енергозберігаюча.

Слухав цю розмову Електрокамін. - Стійте! Не сваріться! – Зупинив їх він. Ви обидві корисні! – Ти, Енергозберігаюча – зберігаєш більше енергії, а ти Звичайна – людський зір! Кожна з вас потрібна і необхідна.

Лампочки замовкли, задумались, побачили покупця і посміхнулись йому.

«Звідки до нас прийшли гроші»

У первісних людей не було грошей. А чим вони могли розплачуватися? Спочатку вони міняли товар на товар. Хто міняв рибу на яйця, хто м'ясо на шкуру. Але це було незручно. Адже, якщо

мені потрібна шкура - скільки яєць я маю за неї віддати? 5, 10 або 100? Господар шкури хоче більше, а я хочу менше. Хто правий? Ось так сперечалися кожного разу. Навіть лаялися. І прийшли до висновку, що потрібні гроші. В одних грошима спочатку були тварини - у кого більше овець, корів, кіз, той і багатшим. Інші стали розплачуватися шкурками звірів (білок, зайців, кротів, куниць). Ті, хто жили біля моря, розплачувалися намистинками- перлинами або мушлями. Хто жив у горах - розплачувався камінчиками або скельцями. І тільки в десятому столітті з'явилися металеві гроші. У кожній країні є свої гроші: долар, марка, франк, гривня, рубль.

А зараз давайте всі разом повернемося з того часу у теперішній. Діти, щоб їхати в пасажирському транспорті, обов'язково потрібно купити квиток. Квитки продають у касах автовокзалу, аеропорту, порту, або у кондуктора автобуса, тролейбуса, трамвая. Квиток - це плата за проїзд. Гроші, які ми платимо за квитки використовуються для купівлі нового транспорту, на його ремонт, на паливо, на виплату зарплати транспортникам.

Ціна за квитки на різні види пасажирського транспорту різна. Вона залежить від ціни самого транспорту, від його швидкості, від кількості пального, яке використовує і від відстані, яку йому необхідно долати.

Літаки рухаються швидше, пального вони потребують більше і, відповідно, плата за квиток на літак вища. Потяг рухається повільніше, менше пального потребує, багато пасажирів перевозить одночасно тому плата за квиток менша. Нам часто доводиться користуватися послугами пасажирського транспорту, бувати серед

людей. Нам необхідно навчитися правильно поводитися у громадських місцях, дотримуватись правил культурної поведінки.

Податкова Абетка

Отримав гроші –

Заплатив податок:

В усьому світі

Є такий порядок.

Гадаю одним із рецептів додатку

Є праця, порядність і сплата податку.

У нас люди, як бджілки, такі ж працьовиті,

За це нас цінують у цілому світі.

Бюджет країни – гаманець,

Всі гроші він збирає

І, як цілюще джерело,

Державу напуває.

Щоб надходили податки,

Є державна установа,

Що слідкує за порядком

Вона зветься – податкова.

Податки – закон!

Їх потрібно платити!

Це знати повинні дорослі і діти.

З біблійних часів

Цей закон і донині:

Одержав прибуток –

Віддай десятину!

Конспекти занять

Грошові одиниці країн світу. Що таке гроші?

(заняття для II молодшої групи)

Економіка – це насамперед рішення двох питань:

- 1) звідки беруться кошти (це не обов'язково гроші;
- 2) як їх використати.

Економіка – це об'єднанні процеси, які людина використовує для забезпечення життя і задоволення своїх потреб.

Мета: познакомить дітей з навами грошових одиниць, розвивати інтерес пізнавати економіку, формувати економічний кругозір, виховувати етичні та ділові ознаки (працелюбність, розрахунок, чесність, щирість тощо).

Попередня робота: проведення бесіди на теми «Яким буває товар?», «Гроші», «Як поводитися в магазині?». Похід з батьками до магазину. Проведення сюжетно-рольових ігор «Продавець - покупець», «Магазин», «Аптека», «Банк».

Хід заняття:

Діти, яка зараз пора року? Згадайте яке свято ми нещодавно відзначали? Я нагадаю вам, що наступив рік Собаки. Подивіться, до нас у гості завітав Собака. Діти привітайтеся з собакою.

Зверніть увагу, що у собаки в лапках? Як ви гадаєте, що може бути в цьому гаманцю? А навіщо нам гроші? Діти, згадаємо, якщо ви з батьками пішли до крамниці щось купувати, то мама або тато бере з собою свій гаманець, кладе в нього гроші і обравши товар розраховується з продавцем грошима, бере товар та дякує продавцю.

Хто з вас знає, як називаються гроші в Україні? Так, але в інших країнах інші гроші з іншою назвою.

Сьогодні я хочу вам розповісти, що гроші були не завжди. Дуже давно в якості грошей вибирався рідкісний і цінний предмет. Грошима служили: бики, риба, хутра, морські раковини. Але все це треба було десь зберігати, воно псувалося з часом. І тоді на зміну цим грошам прийшли злитки металів: залізо, олово, золото, срібло.

Отже, найзручнішими грошима виявилися металеві гроші. Можна було карбувати монети будь-якої вартості. Але металеві монети важкі і незручні. І люди придумали вихід: здавати золото на зберігання в банк, а замість монет брали паперові розписки. Так і з'явилися гроші - паперові банкноти.

Фізкультурна хвилинка:

Буратіно потягнувся,
Раз нагнувся, два нагнувся.
Руки в сторони розвів,
Монетки, видно не вглядів.
Щоб монетки нам дістати
Треба на носочки встати.
З кущика дістати монетку,
Закопати у полі рідко.

А зараз, діти, я хочу вам показати деякі бумажні гроші різних країн. *(Показ грошей – гривня, долар, євро)*

Якого вони кольору? Що на них зображено? Чим відрізняються один від одного?

Прислів'я та приказки про гроші:

- Гроші не пахнуть;
- Мова грошей зрозуміла всім народам;

Вірші про гроші:

Знай купюри мити не можна,
Не пробачать тебе вони,
А зважся ти їх скрутити,
Можуть повік тебе забути.
Коли в будинку кран тече,
Він всі гроші забере,
Говорять люди не з проста,
Течуть гроші, як вода.

- Тож, як називаються гроші в Україні? А які нові назви грошей інших країн ви почули? Для чого людям потрібні гроші?

Гроші сімейного бюджету треба берегти, економити. Для цього бережіть свій одяг, взуття, книги та іграшки, щоб батькам не довелося часто купувати нове. А ще не треба просити купувати щось зайве, непотрібне.

Дидактична гра «Що можна купити за гроші?»

Вихователь називає різні слова, а діти передають м'яч по колу. Якщо звучить слово, яке означає те, що можна купити за гроші, м'яч передають до наступного гравця. Якщо названо щось, що за гроші купити не можна (повітря, сонце, здоров'я тощо) – він залишається в руках попереднього гравця.

Потреби людини

(заняття для середньої групи)

Мета: ознайомити дітей з поняттями “потреби”, “товари”, “послуги”; розвивати інтерес до економічної сфери життєдіяльності, формувати у дітей уміння співвідносити власні бажання зі своїми можливостями.

Ключові слова: “потреби”, “товари”, “послуги”.

Матеріали для проведення заняття: шкатулка.

Хід заняття

Вступна частина.

Чарівна скринька. Діти, від чого у вас покращується настрій? А які речі допомагають вам розвеселитися? Сьогодні я принесла вам чарівну шкатулку. З неї кожен з вас зможе витягти те, що він хоче. Саме ту річ, яка поліпшує вам настрій. Тільки речі в шкатулці

невидимі, тому ви повинні розповісти нам, що ви витягнули.
(Вихователь демонструє роботу шкатулки)

Термінологічна частина.

Вихователь розглядає з дітьми поняття “потреби”. Діти, у кожного з нас були різні бажання, які виконувала чарівна шкатулка. Але разом з бажаннями в кожної дитини й дорослого є свої потреби. Що означає це слово? Потреби – це те, без чого людина не може жити, і все те, що вона хоче мати.

Бесіда-роздум. Діти, подумайте й назвіть свої потреби, те, без чого ви не зможете жити (*їжа, сонце, повітря, тепло*).

Коли людина росте, то її потреби ростуть разом з нею. Давайте пригадаємо той час, коли ви були зовсім маленькими і лише прийшли до дитячого садочку. Які у вас тоді були потреби?

Вихователь знайомить дітей з різними потребами. Діти, як ви вважаєте, чи у всіх людей є потреба в безпеці і збереженні здоров'я? Чи всі люди хочуть бути здоровими? Дійсно, кожна людина має потребу в безпеці та збереженні здоров'я. Тому існують такі служби, які допомагають людям в складних ситуаціях. Це пожежна допомога, міліція та швидка допомога. Давайте пригадаємо номери, за якими потрібно телефонувати у разі небезпеки. 01 – пожежна допомога (служба порятунку), 102 – міліція, 103 – швидка допомога.

– Діти, коли ви виростете, у вас з'явиться потреба в освіті, і тоді ви підете до школи. А зараз кожна дитина ходить у дитячий садок, спілкується вдома з батьками, друзями. Це відбувається тому, що у нас є потреба в спілкуванні. Ми не можемо довгий час жити без спілкування.

Експеримент “Мовчанка”. Діти, давайте з вами проведемо експеримент. Перевіримо, скільки часу людина може витримати без спілкування. Зараз кожен “закриє ротик на замок” і спробує якомога довше ні з ким не розмовляти. *(Проводять експеримент)*

– Діти, ми з вами тільки що визначили, що людина не може довгий час не спілкуватися.

Бесіда-уточнення. Діти, давайте подумаємо, чи однакові потреби у хлопчиків і дівчаток? Зараз я називатиму вам різні предмети, і якщо вони відносяться до потреб хлопчиків – хлопчики підніматимуть руку вгору, а якщо це потреби дівчаток – то дівчатка повинні підняти руку вгору. Будьте уважні: зубна щітка, лялька, м’яч, машина, велосипед, тепло, ліжко, вода, шпильки. Отже, потреби у хлопчиків і дівчаток трохи відрізняються. Але є те, без чого не можуть прожити ні дівчатка, ні хлопчики. Це тепло, вода, їжа й повітря.

Фізкультурна хвилинка. Діти, давайте спробуємо зобразити кішечку, якій дуже холодно *(діти встають і зображають замерзлу кішку)*. Для того, щоб зігрітися, кішечка вирішила розтерти своє тіло лапками *(діти потирають руками свій тулуб, руки, ноги)*. Але і це не допомогло кішечці зігрітися. І тоді вона вирішила зробити зарядку *(діти виконують декілька вправ)*. Ось виглянуло довгоочікуване сонечко, кішечка потягнулася на всі боки й почала солодко муркотати *(діти потягуються в різні боки із звуком “мур-мур-мур”)*.

Вихователь знайомить дітей з поняттями “товар” і “послуги”. Діти, для того, щоб задовольнити всі ваші та свої потреби, батьки купують різні речі в магазині або на ринку. Усі ці речі

називаються товаром. Товари бувають дорогі та дешеві за ціною, великі й маленькі, їстівні й не їстівні. Іграшки, морозиво, торти, книги, одяг – усе це одним словом називається “товаром”. Але не всі потреби можна задовольнити, купивши який-небудь товар. Існують різні установи. Вони виконують послуги, якими ми користуємося. Послуги – це робота, яку виконують люди, щоб нам з вами було краще жити. Наприклад, у перукарні нічого не продають, там нас підстригають, миють голову, фарбують волосся. Це послуги, якими ми з вами користуємося.

Ігрова апробація матеріалу.

Гра – узагальнення “Види товарів”.

Правила гри. Вихователь пропонує дітям усно знайти зайве слово й визначити, яким словом можна назвати решту всіх слів: морозиво, торт, лялька, цукерки; стілець, шафа, крісло, праска.

Гра – діалог “Товари послуги”.

Правила гри. Вихователь пропонує дітям визначити, чи є назване слово товаром, чи це установа, яка надає послуги (послуги діти називають самотійно).

Іграшки – товар; перукарня – послуги (стрижка, фарбування, манікюр, миття голови); одяг – товар; пошта – послуги (пересилка листів, листівок, телеграм, розноска журналів, газет); лялька – товар; майстерня – послуги (ремонт одягу, взуття, заміна підборів, замків); книга – товар; фломастери – товар.

Варіативна частина.

Робота над загадками. Вихователь пропонує дітям відгадати загадки й визначити, чи є названі предмети товаром або послугою.

Зображення предметів. Дітям пропонується намалювати будь-який товар або послугу (у куточку малюнка дитина позначає буквою Т – товар, П – послуги). Або ж дитина малює свої потреби.

Заклучна частина.

– Діти, сьогодні ми дізналися з вами, що у кожного з нас є свої потреби в їжі, воді, теплі, потреби в спілкуванні. Але ще кожній людині необхідна увага друзів. Давайте подаруємо усмішку один одному, щоб у вас протягом всього дня був гарний настрій.

Загадки

Послуги й товари

1. На доріжці розігнався,
В небо, наче птах, піднявся.

Через море швидко лине
В інші землі та країни. *(Літак)*

2. Срібна стрічечка лежить,
ланцюжок по ній біжить.

І на станціях гудок
подає той ланцюжок. *(Рейки і поїзд)*

3. Четверо братів під одним дахом живуть. *(Сміл)*

4. Не будильник, а дзвенить.
Не приймач – а говорить.

Вгадайте, хто ж він?

Ну звичайно – ... *(Телефон)*

5. Нові зачіски у Олі,
Петруся, Галинки, Колі.

Всі охайні, дуже гарні,

бо були у ... *(Перукарні)*.

6. Стали гості на поріг —
відразу на носа — плиг.

І не просять пригощати,
дай газету почитати. *(Окуляри)*

7. Оля вийшла погуляти,
дощик взявся пустувати.

Не злякає дощик Олю,
бо відкрила ... *(Парасолю)*.

Тема « Де ти заховалась, Осене , в казках? » *(заняття для старшої групи)*

Програмовий зміст:

збагатити та поглибити знання дітей про відомі їм народні казки, про осінні явища природи; вправляти у розрізненні геометричних фігур (квадрат, трикутник, круг), вчити рахувати казкових персонажів (від 1 до 3), вправляти в умінні співвідносити число та кількість предметів; закріпити поняття «більше», «менше», «порівну», вчити встановлювати рівність предметів; продовжувати формувати вміння орієнтуватися в просторі, закріплюючи поняття «вгорі», «внизу», «праворуч», «ліворуч»; вчити виконувати практичне завдання за вказівкою вихователя.

Розвивати у дітей логічне, наочно-образне мислення, увагу, пам'ять, дрібну моторику кисті рук, мовлення, спонукати до правильної побудови речень.

Виховувати організованість, спостережливість, стриманість, бажання спільно працювати з однолітками.

Матеріали:

демонстраційний - карта мандрівника, магнітна дошка, казковий будиночок для звірів, площинні зображення мишенят, півника, пиріжків; іграшкові звірі, свіжі овочі (морква, картопля , буряк, капуста), свіже м'ясо, казан;

роздатковий - набір цифр від 1 до 3, на площинному зображенні колосків; площинні геометричні фігури (квадрат, трикутник), тарілки, продукти харчування (яблука, огірки, пироги, сир, масло); гнучкі кольорові палички.

Хід заняття.

Добрий ранок Вам!
Добрий ранок нам!
Добрий ранок всім!
Рада всіх я вас вітати
І заняття розпочати
Будем працювати гарно
Швидко, весело і вправно.
Настрій? – СУПЕР! (діти)
Погода? – КЛАС! (діти)
До роботи! Все гаразд!
Тож запрошуєм ласкаво
На заняттячко до нас.

Діти, ми з вами вже не один раз говорили про осінь, її щедрі дари, барвисті кольори та прохолодні дні. А сьогодні спробуємо відшукати осінь та осінні явища у знайомих нам казках. Ми разом підемо казковими стежинками шукати осінь-чарівницю. А допоможе нам у цьому чарівна карта. Заплющуйте очі, пригадайте чарівні слова....

Чарівна карто, нам допоможи,
У казку ти нас перенеси,
В долоні ми плеснемо
Один, два, три,
У першій казці опинились ми!

Ось відома вам казочка, але назву її ви відгадайте:

Стоїть у лісі хатка
Солом'яний дашок.
Живуть тут Мишенятка
І Півник-когутток. («Колосок»)
— З якої вони казки? (відповіді дітей)

Пам'ятаєте, півник-трудівник знайшов колосок, а потім його обмолотив, відніс зерно до млина та намолов борошна, і, нарешті, піріжків напик!

Як ви вважаєте в яку пору року це відбувалося? (наприкінці літа та на початку осені). Отже, виходить, що ця казка осіння.

- Скільки Мишенят живе у хатинці? Порахуйте.

- Скільки тут Півників? (Один.) Скільки всього героїв у цій казці? (Три.)

— А тепер погляньте уважно на хатинку. Якої вона форми, на яку геометричну фігуру вона схожа? (На квадрат.)

А якої форми дах? (Трикутної.)

Мишенята жили в кімнатах з квадратними віконцями. (Покажіть мені, де жили Мишенята..) А Півник жив у кімнатці з трикутним віконечком. (Хто покаже мені, де жив Півник?..)

— То скільки квадратних віконечок у хатинці? (Два.)

— А скільки трикутних? (Одне.)

— А скільки всього вікон у хатинці? (Три.)

Покажіть мені відповідною цифрою, яка є на колосочках.

Давайте пригостимо півника і двох мишенят піріжками. Зверху, на дощці, викладіть Півника і Мишенят. Скільки їх всього ви виклали? (Три.)

— На нижній смужечці викладіть піріжків на один менше. Скільки ви виклали піріжків? (Два.)

— Чи всім вистачило? Що необхідно зробити, щоб піріжків вистачило всім? (Докласти ще один піріжок.)

— То скільки тепер піріжків? (Три.)

— А тваринок? (Три.)

— Тобто можна сказати, що їх стало **порівну**. Давайте повторимо це слово ще раз і запам'ятаємо його.

— Після частування піріжками Мишенята кличуть нас погратись із ними.

Дидактична гра «Сонечко та дощик»

Роздати дітям трикутники і квадрати. Коли вихователь говорить: «Сонечко»,— діти бігають, стрибають.

На слова «Дощик, дощик» діти з трикутниками біжать до трикутного віконця, а з квадратами — до квадратного (віконця виставлені на стільчиках в протилежних кінцях групи).

Вихователь. Поки ми гралися, наш Півник з мишенятами попросили нас викласти з чарівних паличок їх віконечка: для півника

ТРИКУТНЕ, а для мишенят – КВАДРАТНІ. (Діти виконують завдання..)

— Півник дуже вдячний дітям і пропонує погратися з ним у гру «Купи пиріжок».

Діти стають у коло, вихователь із Півником посередині. Кожна дитина по черзі підходить і каже:

Півник-дружечок,
Продай пиріжечок!

Півник.

Купи!

— Скільки гривнів дасть?

Півник.

(1, 2, 3) гривні.

Дитина плескає в долоні стільки разів, скільки грошей назвав Півник. Молодці, в цій казочці ми віднайшли осінь, бо як ви казали дія її відбувається на початку осені.

Час вирушати за картою далі. Заплющуйте очі, пригадайте чарівні слова....

Чарівна карто, нам допоможи,
У казку ти нас перенеси,
В долоні ми плеснемо
Один, два, три,
У другій казці опинились ми!

Вирушаймо на пошуки осені в наступній казці. А назва казки прихована у відгадці загадки :

**Кіт такий ледачий став,
Що газда його прогнав,
Та той довго не журився,
У лисички оселився.** («Пан Коцький»).

Раз, два, три, чотири, п'ять –
Будем дружно крокувать,
Будем бігати, стрибати,
Руки вгору піднімати.
Повернемо тулуб вліво.
Наші вправи – ціле диво!
Щодня будемо їх робити,
Тоді довше зможемо жити.
Куди вона нас привела? (до лісу).

-Які ознаки осені можна знайти в цій казці? (опале листя, жолуді, каштани, достиглі овочі). Ви легко знайдете Осінь в цій казці, якщо пригадаєте, з яких осінніх дарів звірі приготували котові частування.

- Хто приніс овочі для Пана Коцького (Заєць, кабан)
- Які овочі вони принесли? (картоплю, капусту, моркву, буряки)
- Що приніс ведмідь? (мед)
- А вовк? (м'ясо)
- Назвіть звірів, які готували обід?(заєць, кабан, вовк, ведмідь)
- Як ви гадаєте, яку страву можна приготувати з цих продуктів? (борщ)

Пропоную приготувати смачний борщ.

- Що потрібно для приготування борщу? (складаємо алгоритм приготування страви).

- У чому варили борщ звірі для пана Коцького? (у казані)

Казан, вода, м'ясо, овочі. (Уточнити із дітьми без яких продуктів не можна зварити борщ. Усі разом визначають, що треба покласти у каструлю спочатку, а що – наприкінці. Пояснюють, чому слід дотримуватися саме такої послідовності). Ставимо варити борщ.

А поки борщ вариться, ми можемо трішечки відпочити

- проведемо фізкультхвилинку (музична «Вниз, вниз, вниз...»)

І в цій казочці ми віднайшли осінь-чарівницю. Час вирушати далі в гості ще до однієї доброї казки. Заплющуйте очі, пригадайте чарівні слова....

Чарівна карто, нам допоможи,

У казку ти нас перенеси,

В долоні ми плеснемо

Один, два, три,

У третій казці опинились ми!

І знову загадка, слухаймо уважно, щоб знати куди ми потрапили:

Дівчинка, хоч і кривенька,

Роботяща, моторненька,

Як гніздо її спалили,

То з качками полетіла.

Всі ви знаєте цю казку,

Тож назвіть її, будь ласка! («Кривенька качечка»)

- Як ви вважаєте, чи осіння ця казка? Чому? Чому дід і баба пішли до лісу? (збирати гриби). Які осінні явища описані у казці? (відлітають у вирій птахи, опадає пожовкле листя).

Доки баба та дід у казці збирали гриби, дівчинка- качечка наносила води, приготувала для них обід і накрила на стіл. Давайте ви зараз, за своїми столиками, розкладете частування так як зробила це дівчинка-качечка .

(Із роздаткового матеріалу діти виложують предмети під диктовку).

Посередині столу на круглій тарілці дівчина виклала три круглі пампушки з часником.

Зліва вона поклала два зелені огірки.

Справа качечка поклала трикутний шматочок сиру.

Зверху – два червоні яблука.

Внизу – прямокутний шматочок масла.

- Які геометричні фігури ми бачимо на столі? Назвіть їх.

Молодці, малята! Як багато ми сьогодні зробили! Пригадаймо, у яких казках ми відшукали осінь? (відповіді дітей).

- Кому і де найбільше сподобалося гостювати?

- Що саме вам сподобалося?

А давайте ми самі створимо свою ж казку! Отже, зараз ми підемо на прогулянку – шукати ознаки осені та міркувати, як можуть діяти ваші вигадані персонажі, а потім кожен з вас мені розповість свою чарівну історію. Вирушаймо:

За казками ми пішли,

Їх одразу ми знайшли!

Ніжками ми тупали,

Кулачками стукали.

Пам'ятають казки нас,

Нахилились ми на «раз».

А на «два» ми піднялись

І за руки узялись.

Все по колу обійшли,

Наші казочки знайшли.

До побачення! (діти виходять із залу).

Економічний словник

Мета: поповнити словник дітей новими словами, що позначають економічні явища, й вчити застосовувати їх на практиці.

Поняття, вказані нижче відносяться до тем, що вивчаються на заняттях з економіки: «Потреби», «Ресурси», «Професії», «Товар», «Гроші», «Бюджет», «Ринок».

Асортимент – набір різних видів продукції на підприємстві продукції, товарів (на складі, в магазині) або пропонованих послуг.

Аванс- частина грошей (або продуктів, яка дається наперед у рахунок майбутньої платні за роботу, товар і т.ін.)

Акціонерне товариство - організація яка має статутний фонд, розділений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості. Працівники добровільно об'єднали свої кошти і записали це в угоді. Вони створили товариство, яке може купувати матеріал, з якого виготовляють товар, що потім продається. Це дає працівникам прибуток.

Акція - цінний папір, який випускає акціонерне товариство і який підтверджує участь його власника в капіталі цього товариства, а також дає право на одержання частини прибутку у вигляді дивіденда. Документ, у якому записано, що людина внесла гроші у виробництво і має право на одержання додаткових грошей від проданого підприємством товару.

Аукціон - публічний продаж майна, де покупцем стає той, хто заплатить більш високу ціну. Продаж шляхом змагання: покупцем стає той, хто за той чи інший заплатить більше грошей.

Бартер – прямий обмін товарів і послуг на інші без використання грошей.

Прямий товарообмін, безвалютний обмін.. Товар не продається, а обмінюється на інший товар, наприклад, машина на зерно.

Бережливість - моральна якість, що характеризує дбайливе ставлення до матеріальних цінностей.. Людина не псує, не ламає, береже свої одяг, речі, предмети спільного користування, знає і виконує правила користування ними.

Бізнес - комерційна, біржова або підприємницька діяльність, яка дає прибуток.

Бюджет родинний - фактичний баланс прибутків і витрат (показує всі прибутки за джерелами надходжень та всі витрати за їх призначенням).

Розподіл грошей, які заробили члени родини, на оплату продуктів харчування, споживання електроенергії та інших комунальних послуг, одягу, з відпочинку тощо.

Валюта – грошова одиниця будь –якої країни.

Витрати – кошти, вкладені в яку-небудь справу або у виробництво того або іншого товару.

Гроші – універсальний і зручний засіб обміну. (товар – гроші – товар).

Дефіцит – нестача, брак чого - небудь.

Доходи – гроші, які отримала сім'я або окрема людина.

Заробітна плата – форма оплати праці найманих працівників, ціна роботи по виробництву товарів і послуг.

Оптова торгівля – купівля та продаж засобів виробництва та продуктів споживання великими партіями з метою їх подальшого використання у виробничому процесі або для продажу.

Покупець – людина, який купує товар.

Споживання – використання чого-небудь для задоволення потреб.

Продавець – людина, яка продає різні товари.

Розпродаж – торгівля товарами сезонного попиту за зниженими цінами.

Реклама – цілеспрямований розподіл відомостей (інформації) про споживчих властивості товарів або послуги з метою їх продажу.

Ринок – обмін товарами та послугами між продавцем і покупцем, щоб кожен міг отримати бажане.

Ціна – грошове вираження вартості товарів або послуги.

Кредит – позичання грошей чи матеріальних цінностей за умови повернення їх у певний термін і з надлишком (відсотками). Продаж товарів з відстрочкою платежу. Гроші позичені у якоїсь людини чи банку, які треба повернути у визначений час.

Конкуренція - боротьба між підприємцями за найбільш вигідні умови виробництва і збуту товарів. Змагання між підприємствами в тому, хто виготовить кращу продукцію, продасть її вигідніше.

Книга касова - спеціальна книга, де записують, скільки грошей надійшло і скільки видано з каси.

Комерсант - людина, яка займається купівлею та продажем товару.

Об'єднання осіб з метою спільного виробництва і збуту продукції,

закупок чи послуг, будівництва і експлуатації житла тощо. Кілька людей об'єднують свої кошти для купівлі матеріалу з подальшим виробництвом товару і його продажем. Отримані гроші ці особи ділять між собою.

Менеджер - найманий спеціаліст з управління. Той, хто управляє, керує працівниками.

Оренда - майнова угода, за якою одна сторона надає іншій майно у тимчасове користування за певну плату. Людина або підприємство домовляється з власником землі, крамниці, комори тощо про їх використання у власних потребах, за що сплачує певну суму грошей на певний термін.

Прибуток - надлишок виручки від реалізації продукції над затратами на її виробництво. Додаткові гроші, які отримує людина або підприємство від продажу свого товару.

Приватизація - перехід державної власності у приватну.
2. Держава продає або віддає будинки, заводи, землю особам у власність.

Товар - все, що продається і купується є товаром: речі, продукти харчування, будинки тощо.

Фірма - організація, підприємство, які самостійно здійснюють виробництво або надають різні послуги. Фірми бувають торгівельні, виробничі, юридичні, туристичні, рекламні тощо.

Штраф - сплачування особою певної суми грошей за те, що ця особа порушила правила поведінки, торгівлі, дорожнього руху тощо.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)
2. Вишне夫ська Т.С. Економічні ігри. БВДС , №11-12,2004.– с. 4-7.Дидактичні ігри./ З досвіду роботи творчої групи м. Умань /. БВДС, № 5, 2007.– с.62-76.
3. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
4. Грама Н.Г. Професійна підготовка педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей. Вип. 2-е, доп. – Одеса, 2002. – 380 с.
5. Економіка : життя і гра. Статті Шатовой А.Д. // Обруч . - 1997 . - № 3-5. Методи , засоби і форми економічного виховання .Бояринцева А.В. Психологические проблемы экономической социализации // Педагогика. – 1994. – № 4. – С. 12 –18.
6. Жадан Р., Григоренко Г., Малятам про економіку // Дошк. виховання. – 2001. – № 10. – С. 12 – 13
7. Жадан Р., Григоренко Г., Малятам про економіку // Дошк. виховання. – 2001. – № 3. – С. 22 – 25.
8. Жадан Р., Григоренко Г., Малятам про економіку // Дошк. виховання. – 2002. – № 1. – С. 12 – 13.
9. Іванова А.В. Економічний досвід – старшим дошкільнятам // Дошкільне виховання. – 2006. – №7. – С. 22 – 25.
- 10.Іванова А.В. Педагогічний огляд проблеми економічного виховання дошкільників // Наукова молодь: Матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ: Знання, 2006. – С. 43 – 45.

11.Іванова А.В. Первинний економічний досвід як засіб економічної соціалізації старших дошкільників // Вісник ЛНПУ ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – №4 (99). – С.102 – 108.

12.Макаренко А.С. Книга для батьків. – К.: рад. шк., 1978. – 327 с.

13.Поніманська Т. Дитина і соціум // Дошк. виховання. – 2006. – № 8. – С. 4 – 6.

14.Фесюкова Л.Б. Соціально – економічне виховання дошкільнят– Х. : Веста: Вид-во «Ранок», 2008.– 104 с.

15.Сазонова Т. Економічне виховання дітей старшого дошкільного віку / Т. Сазонова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – № 4. – С. 49-54.

16.Смелянська Н. Економічне виховання – з дитячого садка // Дошк. виховання. – 1996. – № 1. – С. 26 – 28.

17. Шевцова О.А. 745 ігор для дошкільників.– Х. : Вид.група «Основа», 2010. – 366 с.

При створенні посібника використовувались такі інтернет - ресурси:

1. <http://studcon.org/meta-i-zmist-ekonomichnogo-vyhovannya-u-doshkilnomu-vici>
2. <http://www.enerhodar>
3. nz13.edukit.zp.ua/nasha_gordistj/parcialjni_programi/_parcialjna_programa_ekonomichna_osvita_zmalku/

